

Kritik Mineraller, Mineral Güvenlik Ortaklığı ve Türkiye

Cemal DURSUN^{1*}

¹Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Türkiye

Zeynep ERHAN BULUT²

²Çankırı Karatekin Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Türkiye

Makale Bilgisi	ÖZET
Makale Geçmişi Geliş: 06.03.2025 Kabul: 17.09.2025 Yayın: 15.12.2025 Anahtar Kelimeleri: Mineral, Güvenlik, Hükümetler Ötesi İş Birliği, Uluslararası Örgüt, Yumuşak Hukuk.	21. yüzyıldaki teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme, dünya çapında inovasyon ve ekonomik yapıyı köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Bu değişimle birlikte kritik minerallere olan talep hızla artmış ve özellikle COVID-19 pandemisi sırasında yaşanan tedarik problemleri uluslararası diplomasinin temel konularından biri haline gelmiştir. Kritik mineraller, enerji jeopolitiğinin önemli bir unsuru olarak öne çıkmış ve devletler, uluslararası kuruluşlar ile özel sektör arasında iş birliği zorunlu hale gelmiştir. Mineral Güvenliği Ortaklığı (MGO) da bu zorunluluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bir iş birliği platformu olan MGO, geleneksel iş birliği yöntemlerinden oldukça farklıdır. Zira Soğuk Savaş sonrası iş birliği paradigmaları önemli ölçüde dönüşmüştür. Soğuk Savaş döneminde devletler genellikle resmi ve bağlayıcı andlaşmalar ile uluslararası örgütler aracılığıyla iş birliği yaparken, günümüzün hızla değişen küresel dinamikleri devletleri daha esnek ve kısa vadeli iş birliği modellerine yöneltmektedir. Siyasi ve teknolojik değişimlerin hız kazanması, devletlerin uzun vadeli ve bağlayıcı andlaşmalara yönelik öngörülerini zorlaştırmaktadır. Geleneksel uluslararası örgütlerin karmaşık ve yavaş işleyişi, daha esnek iş birliği mekanizmalarının doğmasına neden olmuştur. MGO, bu doğrultuda oluşan, birçok bilinmezi barındıran gayriresmî bir yapıdır. Bu nedenle bu çalışma, MGO'nun oluşum sürecini ve yapısını ele alarak iş birliği yöntemlerindeki dönüşümü ve uluslararası hukuk açısından statüsünü inceleyecektir.

Critical Minerals, Mineral Security Partnership and Türkiye

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 06.03.2025 Accepted: 17.09.2025 Published: 15.12.2025 Keywords: Mineral, Security, Transgovernmental Networks, International Organization, Soft Law.	Technological developments of and globalisation in the 21th century have radically transformed innovation and economic structure around the world. With this advent, demand for critical minerals has rapidly soared, and in particular the varying technicalities surrounding the supply chains experienced during COVID-19 pandemic have become one of the most pressing issues in international diplomacy. Critical minerals have come to the fore as a significant element in energy politics, and collaboration among states, international organisations and private sector has become a necessity. Mineral Security Partnership (MSP) has emerged as a result of this necessity. MSP, as a collaborative platform, is quite different from conventional cooperative methods. For collaborative paradigms have quite notably transformed in the aftermath of Cold War. Whereas states, in general, opted for collaborative schemes through both official and binding agreements and international organizations during Cold War era, today's global dynamics force the hands of states towards more flexible and short-term collaborative methods. Political and technological changes picking up pace makes it more difficult for

states to have a forecast toward long-term and binding agreements. Complex and slow inner-working of conventional international organisations have caused more flexible collaboration mechanisms to emerge. MSP, formed in this particular sense, appears to be an unofficial structure nurturing many unknowns within. This study is, therefore, to examine change in collaborative schemes and MSP's status from the standpoint of international law by tackling its formation process and structure.

To cite this article:

Dursun, C. (2025). "Kritik Mineraller, Mineral Güvenlik Ortaklığı ve Türkiye", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), s. 540-599. <https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2025.160>

***Sorumlu Yazar:** Cemal Dursun, cemaldursun@karatekin.edu.tr.

GİRİŞ

21. yüzyılın en önemli yapı taşı oluşturan yeni teknolojik devrim ve endüstriyel değişim dalgası, küresel inovasyon manzarasını ve ekonomik yapıyı oldukça derinden etkilemiştir.¹ Küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan küresel ölçekli sosyo-ekonomik eğilimler, yeni teknolojilerde kullanılan minerallerin türlerinde ve miktarlarında dramatik artışlara sebebiyet vermiştir.² Bu durum kritik mineraller endüstrisinin öneminin giderek artacağını da göstermektedir. Zira bu mineraller/ham maddeler, küresel ekonomi ve yeşil dönüşüm için oldukça önemlidir.³ Kritik minerallere olan talebin artmasına paralel olarak bu minerallerin arzında ve tedarikinde yaşanan, özellikle COVID-19 pandemisi ile yoğun şekilde hissedilen, sorunlar uluslararası toplumun gündemini meşgul etmeye başlamış ve diplomatik krizlere zemin hazırlamıştır.⁴ Çünkü kritik mineraller, yeni enerji jeopolitiğinin öznesi haline gelmeye başlamıştır.⁵ Kritik minerallere yönelik bu küresel etkileşim alanı çok aktörlü bir yapıyı haiz olup hükümetleri, uluslararası kuruluşları, sivil

¹ Vivoda, Vlado. "Friend-shoring and Critical Minerals: Exploring the Role of the Minerals Security Partnership." *Energy Research & Social Science*, Vol. 100, 2023, s. 1.; Fortier, Steven M., et al. "Global Trends in Mineral Commodities for Advanced Technologies." *Natural Resources Research*, Vol. 27, No. 2, 2018, s. 191.

² Marscheider-Weidemann, Frank, et al. "DERA Rohstoffinformation: Rohstoffe für die Zukunftstechnologien 2016." *ERA Rohstoffinformationen* C. 28, S. 4, 2016, s. 28'den aktaran Fortier and et al., s. 191.

³ U.S Department of State, Mineral Security Partnership, <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/>, (ET: 23.10.2024).

⁴ Rusya tarafından işgal edilen Ukrayna'nın, Trump yönetimi ile genel olarak yer altı kaynakları, ama özellikle kritik mineraller üzerinden yaptığı müzakereler; keza yine güncel bir başka örnek olarak AB Yüksek Temsilcisinin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğusundaki iç karışıklardaki rolü nedeniyle Ruanda ile yapılan Kritik Mineraller Anlaşmasını askıya alma yönündeki beyanı örnek verilebilir. Sırasıyla bkz. <https://www.reuters.com/world/zelenskiy-plans-travel-us-meet-trump-minerals-deal-sources-say-2025-02-25/>; <https://www.euronews.com/my-europe/2025/02/25/conflict-in-the-drc-luxembourg-delays-adoption-of-eu-sanctions-against-rwanda>, (ET: 27.02.2025).

⁵ Kakışım, Cemal. "Kritik Minerallerin Türkiye'nin Enerji Dönüşümüne Etkisi: Teknoloji Bağımsızlığı Açısından Yeni Jeopolitik Tehdit." *Mukaddime*, C. 13, S. 1, 2022, s. 101.

toplum kuruluşlarını ve özel sektörü kapsamaktadır. Karmaşık ilişkilerden ve ağlardan oluşan bu paradigma paydaşların birbirleriyle etkileşimde bulunmasını ve ortak hedeflere ulaşmak için iş birliği yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Mineral Güvenliği Ortaklığı (MGO) da bu yönde doğan iş birliği zorunluluğunun bir sonucudur.

Uluslararası ilişkilerin yürütülmesi bakımından iş birliği olgusu yeni bir kavram değildir. Fakat sürekli devinim halinde olan uluslararası ilişkiler ve ilişkilerin dönüşümüne sebep olan yeni durumlar iş birliğinin hukuki statüsü üzerinde de etkili olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş dönemindeki güvensizlik ortamı devletleri “resmi-bağlayıcı andlaşmalar” yapmaya ve “uluslararası örgütler” kurmaya yönlendirmiştir. Uluslararası örgütler her ne kadar günümüzde de önemlerini korumaya devam etseler de Soğuk Savaş döneminde altın çağlarını yaşamışlardır. Zira o dönem boyunca uluslararası örgütler devletler arasında belirli ve uzun vadeli hedefler setine yönelik güvenilir taahhütler sağlamak amacıyla kullanılmıştır.⁶ Ancak günümüzde dünyanın durumu, teknolojik devrim, uluslararası ilişkilerin çok paydaşlı dönüşümü, endüstriyel değişim, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi nedeniyle ortaya çıkan hızlı bilgi akışı, doğrudan diplomasinin yaygınlaşması ve günümüzdeki güvenlik tehditleri ve buna bağlı güvenlik hedefleri devletleri daha esnek ve kısa vadeli iş birliği platformlarına yönlendirmiştir. Eilstrup-Sangiovanni’nin ifade ettiği üzere, hızlı siyasi ve teknolojik değişimler dünya durumu hakkındaki belirsizlikleri artırmaktadır ve bu durum devletlerin resmi niteliği haiz bağlayıcı andlaşmaların sonuçlarını öngörmesini zorlaştırmaktadır.⁷ Bu nedenle devletler özellikle Soğuk Savaş sonrasında hızlı bir şekilde değişen uluslararası siyasete ayak uydurmakta güçlük çeken ve yapısı gereği hantallaşan uluslararası örgütlere ve resmi-bağlayıcı nitelikteki uluslararası andlaşmalara alternatif yaratma eğiliminde olmuşlardır.⁸ Başka bir ifade ile uluslararası örgütlerin yavaş işleyişleri, uzun ve karmaşık resmi prosedürleri ve yüksek müzakere maliyetleri ve Soğuk Savaş sonrası devlet sayısındaki artış bu yapılara alternatif iş birliği platformlarının

⁶ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Jervis, Robert. “Was the Cold War a Security Dilemma?.” *Journal of Cold War Studies*, Vol. 3, No. 1, 2001, s. 36-60., Herz, John H. “The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems.” *International Relations*, Vol. 17, No. 4, 2003, s. 411-416.

⁷ Eilstrup-Sangiovanni, Mette. “Varieties of Cooperation: Government Networks in International Security.” *Networked Politics: Agency, Power and Governance*, Ed. Miles Kahler, Cornell University Press, London, 2007, s. 212.

⁸ Günümüz bakımından da temel iş birliği paradigmasının liberal uluslararasıılık olduğu tartışmasızdır. Zira uluslararası alanda iş birliği olgusu yasal olarak bağlayıcı andlaşmalarla oluşturulmuş uluslararası örgütlerin kurulması ile sağlanmıştır. Kal’ın da ifade ettiği üzere bunun en önemli örneği Birleşmiş Milletler sistemidir. BM uluslararası bağlayıcı bir andlaşma ile kurulmuş olup kendisi de birçok başka kuruluş ve andlaşmanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Raustiala, Kal. “The Architecture of International Cooperation: Transgovernmental Networks and the Future of International Law.” *Virginia Journal of International Law*, Vol. 43, No. 1, 2002, s. 17. Günümüzde gücünü korumasına rağmen hantal işleyişi ve kurumsal yapısı nedeniyle eleştirilmektedir.

yaratılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle iş birliği yapma yöntemlerinde de bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus, iş birliğinin yönetilmesi bakımından uluslararası örgütlerin ve resmi-bağlayıcı andlaşmaların devletler tarafından kullanılmaya devam ettiğidir. Ancak günümüzde devletlerin farklı iş birliği yöntemlerine alternatif olarak başvurdukları görülmektedir. Bu nedenle farklı iş birliği yöntemlerinin resmi-bağlayıcı andlaşmaları ve uluslararası örgütleri ortadan kaldırdığını söylemek henüz mümkün değildir.

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde MGO'nun oluşumunun arka planı, oluşum sürecinin kendisi ve görünür esnek yapılanması incelenecektir. İkinci bölümde ise iş birliğinin yönetilmesinde başvuru yöntemleri ve araçlar çerçevesinde MGO inceleme konusu yapılacaktır. Bu bağlamda devletlerin katı hukuk kaynaklı (resmi- bağlayıcı andlaşmalar) iş birliği yöntemlerinden yumuşak hukuk⁹ kaynaklı iş birliği rejimlerine geçişleri incelenecek ve bu geçişin tezahürü niteliğinde olan MGO'nun uluslararası hukuk altındaki statüsü analiz edilecektir. MGO'nun hukuki statüsünün tespiti birçok farklı dinamiği bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle MGO'nun zıddı üzerinden veya ne olmadığı üzerinden açıklanması karmaşık olan hukuki statüsünün anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

I. MİNERAL GÜVENLİK ORTAKLIĞI'NIN KURULMASI ÖNCESİNDE YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER: ARKA PLAN

A. Genel Olarak Kritik Minerallere Olan Talep; Etkili Faktörler (Çin ve Yeşil Dönüşüm)

2000'li yılların ikinci yarısından itibaren *conflict minerals* kavramı ile tanışan dünyanın bu kendine özgü meseleye karşı oluşturduğu mekanizmalar, bir on yıl kadar sonra bir tedarik sorunu olarak ortaya çıkan kritik mineraller meselesi için elverişli bir tecrübenin altyapısını oluşturmuştu.¹⁰ *Conflict minerals* sürecinin bir sonucu olarak 2012 yılında

⁹ Andlaşma ya da uluslararası örf ve âdet hukukundan farklı olan yumuşak hukuk (soft law), bağlayıcı niteliği haiz olmayan ve nispeten hızlı şekillerde oluşabilen hukuki normlar bütünüdür. Yumuşak hukuk; kararlar, uygulamalar, planlanan anlaşmalar ve çeşitli normların ortaya konulması yoluyla şekillenebilir. Karmel, S. Roberta / Kelly, R. Claire. "The Hardening of Soft Law in Securities Regulation." *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 34, No. 3, 2008, s. 894.

¹⁰ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Konsey Tavsiyesinin dibacesinde *conflict minerals* meselesi şu şekilde ifade edilmiştir: "(...) Uluslararası toplumun, OECD'nin Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerinin Rüsvetiyle Mücadele Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Yolsuzluğa Karşı Sözleşmesi de dahil olmak üzere, yolsuzlukla mücadelede işbirliği yapma çabalarını hatırlatarak; Hükümetlerin, uluslararası örgütlerin ve şirketlerin, doğal kaynaklara yapılan ticaretin ve yatırımın toplum için genel olarak faydalı olmasını sağlamaya katkıda bulunmak için kendi yetkinliklerinden ve rollerinden yararlanabileceğini kabul ederek; Uluslararası toplumun, özellikle Büyük Göller Bölgesi Uluslararası Konferansı'nın, çatışmadan etkilenen ve yüksek riskli bölgelerdeki doğal kaynakların yasadışı sömürülmesiyle mücadele çabalarını göz önünde bulundurarak;

ABD’de Dodd-Frank Yasası¹¹ öne çıkarken, yine aynı yıl AB’de Avrupa Piyasaları Altyapı Tüzüğü¹² kabul edilmişti.

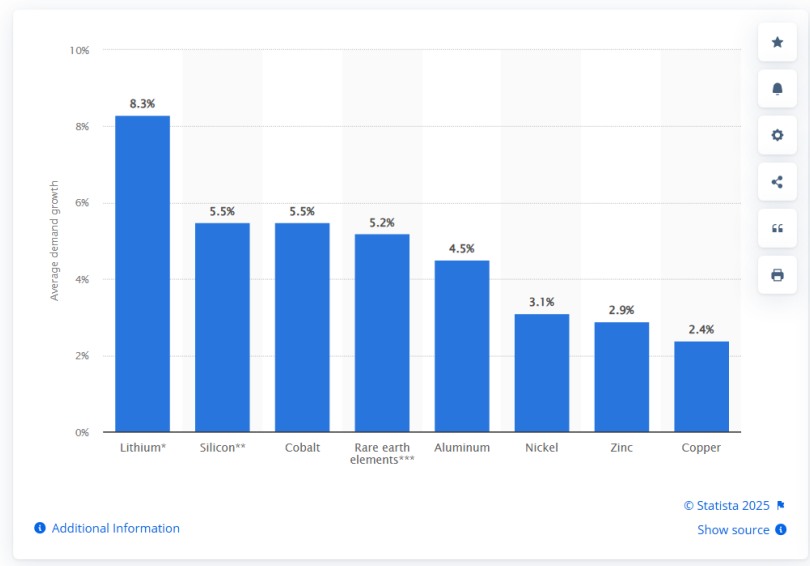
Nitekim 2008 dünya ekonomik krizinin etkilerinin görece olarak geride bırakıldığı 2010’lu yıllarının başından itibaren bu defa kritik ve stratejik mineral kaynak planlaması, politika ve planlama belgelerinin temel odak noktası haline geldi. 1990 ile 2020 yılları arasındaki bazı kritik minerallere olan talepteki ortalama yıllık artışı gösteren aşağıdaki tablo, son on yılda yaşanan baş döndürücü gelişmelerin nedenlerini izah etmeye yardımcı olacaktır.¹³

Çatışmadan etkilenen ve yüksek riskli bölgelerde önemli miktarda doğal mineral kaynağı sömürüsü olduğunu ve bu bölgelerden kaynak sağlayan veya doğrudan bu bölgelerde faaliyet gösteren şirketlerin çatışmaya katkıda bulunma riskinin daha yüksek olabileceğini kabul ederek; (...).” Bkz. OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas, Third Edition, OECD Publishing, Paris, 2016 . Conflict minerals sürecinin öne çıkan üç gelişmesi; Kimberley Project (TR 2007), Fowler Report ve BM Genel Kurulu’nun 55/56 sayılı Kararı olarak özetlenebilir. Mayıs 2000’de başlayan bu sürecin önemli evrelerini özetleyen tarihi için Kimberley Project resmî web sayfasına bkz. <https://www.kimberleyprocess.com/about/what-is-kp>, (ET: 28.02.2025). Tavsiyeler içeren Fowler Report için bkz. <https://archive.globalpolicy.org/component/content/article/202-sanctions/41606-final-report-of-the-un-panel-of-experts.html>, (ET: 28.02.2025). BM Genel Kurulu 55/56 sayılı karar metni için bkz. <https://docs.un.org/en/A/RES/55/56>, (ET: 28.02.2025).

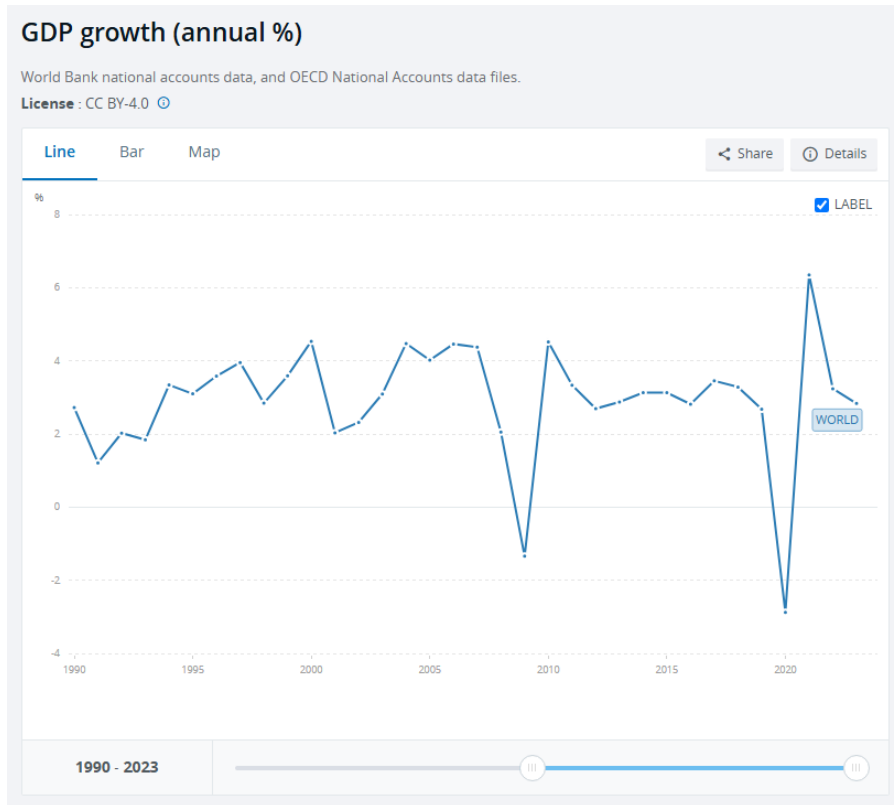
¹¹ Yasanın içerisinde tam olarak “Section 1502” altında ele alınmıştır: “Kongre, Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde ortaya çıkan çatışma minerallerinin sömürülmesi ve ticaretinin, özellikle cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet olmak üzere, doğu Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki aşırı şiddet düzeyleriyle karakterize edilen çatışmanın finansmanına yardımcı olduğu ve 1934 Menkul Kıymetler Borsası Kanunu’nun 13(p) bölümünün (b) alt bölümüyle eklenen hükümlerini gerektiren acil bir insani duruma katkıda bulunduğu görüşündedir.” Dodd-Frank Yasası’nın tam metni için bkz. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-111publ203/html/PLAW-111publ203.htm>, (ET: 28.02.2025).

¹² Avrupa Piyasaları Altyapı Tüzüğü’nün tam metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/648/oj/eng>, (ET: 28.02.2025). Ayrıca bkz. Conflict Minerals Tüzüğü [Regulation (EU) 2017/821 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 laying down supply chain due diligence obligations for Union importers of tin, tantalum and tungsten, their ores, and gold originating from conflict-affected and high-risk areas], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2017:130:FULL>, (ET: 28.02.2025).

¹³ Tabloda lityum, silikon, kobalt, nadir toprak elementleri, alüminyum, nikel, çinko ve bakır görülmektedir. Bkz. <https://www.statista.com/statistics/1489193/critical-minerals-historical-demand-growth/#statisticContainer>, (ET: 28.02.2025).

Talepte yaşanan bu artış ile ilgili bir diğer önemli veri, 1990-2023 yılları arasında tüm dünyada yaşanan ortalama gayrisafi yurtiçi hasıla oranlarını gösteren aşağıdaki tablodur:¹⁴

¹⁴ Dünya Bankası ve OECD verileri ortalamayı yansıtmaktadır. 1961’den bu yana ortalama GSYH (GDP) oranlarına ulaşmak mümkün ise de yukarıdaki kritik minerallere ilişkin tablodaki dönem aralığı ile uyumlu olması amacıyla 1990 – 2023 yılları arası esas alınmıştır. Bkz. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&start=1990&view=chart>, (ET: 28.02.2025).

Kritik mineraller başlığının giderek artan bir şekilde dünya gündemini meşgul etmesinin arkasındaki en önemli iki itkidenden biri Çin iken diğeri yeşil dönüşümdür (*green transformation*).¹⁵ Çin, bir devlet politikası olarak 1950’li yıllardan itibaren stratejik mineraller üzerinde yoğunlaşmış, bu amaçla Devlet Rezerv Bürosu kurulmuştur.¹⁶ 2010’lu yıllara gelindiğinde Çin Ulusal Mineral Kaynak Planları (*NMRP*); “stratejik mineral”, “stratejik yükselen sanayi minerali”, “kıt mineral”, “avantajlı mineral”, “aşırı üretilen mineral” terimleri üzerinden bir mineral sınıflandırması yapıyordu.¹⁷ Bu sınıflandırmanın bir sonucu olarak Çin’de, stratejik (yükselen) minerallerin daha fazla aranması amacıyla 2021 yılında “Dışarı git (*Go out*)” politikası benimsendi ve dünyanın muhtelif bölgelerinde kritik mineral aramalarına yoğunlaşıldı.¹⁸ NMPR, 2016-2020 dönemi için 24 stratejik metal ve mineralin yer aldığı bir katalog yayımlanırken *Belt and Road Initiative* içerisinde madencilik projelerine özel bir yer ayrıldı.¹⁹

¹⁵ Bu makalenin temel ilgi alanı yeşil dönüşüm olmadığı için burada sadece bir etki faktörü olarak zikretmekle yetinilmiştir. Avrupa Birliği bağlamında buna “*dijital dönüşüm*”ü de eklemek gerekir. Avrupa Kritik Hammaddeler Tüzüğü’nde hem tanımlar kısmında [(EU) 2024/1252 art. 2, para. 30] hem de Tüzük ekinde [(EU) 2024/1252 (note b), annex 1, section 2] geçen bu ifade için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj/en>, (ET: 28.02.2025). Kritik minerallerin yeşil dönüşümdeki önemi ve etkisi için Dünya Bankası Raporuna bakılabilir: Hund, Kirsten Lori vd. *Minerals for Climate Action: The Mineral Intensity of the Clean Energy Transition (English)*. Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099052423172525564>, (ET: 28.02.2025). Ayrıca bkz. Aydoğdu, Hüsnü. *Yenilenebilir Enerji Güvenliği Bağlamında Kritik Mineral Tedariki: Devletlerin Ticaret Politikalarının Değerlendirilmesinde Çin Vakası*. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

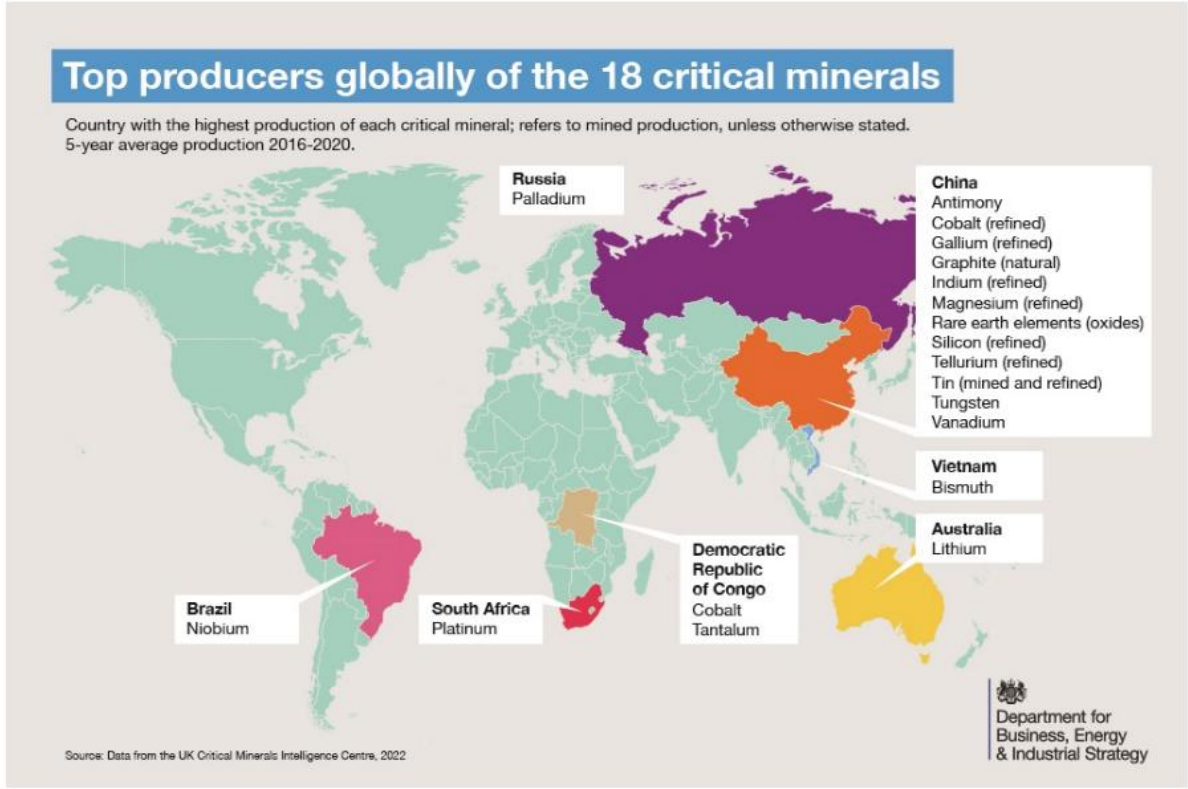
¹⁶ Ulusal Kalkınma ve Refom Komisyonu’nun bir parçası olarak kurgulanan bu kurum 2018 yılında Ulusal Yiyecek ve Stratejik Rezervler İdaresi’ne bağlandı. Massot, Pascale. *China's Vulnerability Paradox: How the World's Largest Consumer Transformed Global Commodity Markets*. Oxford University Press, New York, 2024, s. 218. Kurum web sayfası için bkz. <https://www.ndrc.gov.cn/>, (ET: 28.02.2025). <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2137573/china-tries-improve-running-strategic-food-and-energy>, (ET: 28.02.2025).

¹⁷ China’s FiveYear Plan for Raw Material Industry Development (published by the Ministry of Industry and Information Technology, Ministry of Science and Technology, and Ministry of Natural Resources in 2021). Bkz. https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202112/29/content_WS61cc59bcc6d09c94e48a2e25.html, (ET: 28.02.2025). Zhou, Jiayi / Månberger, André. Critical Minerals and Great Power Competition: An Overview. Stockholm International Peace Research Institute, 2024, s. 4 (dipnot a) https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-11/critical_minerals.pdf, (ET: 28.02.2025).

¹⁸ “Dışarı git” politikası ile bütünleşmiş iki ayrı politika daha oluşturuldu: ilki hem içi hem de dış pazarları ve kaynakları hedef alan İki Pazar, İki Kaynak (*Two Markets, Two Resources*) politikası; diğeri ise, tüm Çin tedarik zincirinin üçte birinin iç kaynaklardan, üçte birinin doğrudan satın alımlardan, kalan üçte birinin ise yabancı (şirket) satın almalarından oluşmasını öngören Üçte bir, Üçte bir, Üçte bir (*One Third, One Third, One Third*) politikasıdır. Massot, s. 73-74.

¹⁹ Nedopil, Christoph. China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report. 2023, Griffith Asia Institute, Griffith University and Green Finance & Development Center, <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/>, (ET: 28.02.2025).

Çin'in kritik mineraller alanındaki bir diğer üstünlüğü ise rafinaj konusundadır.²⁰ Kritik mineraller, özellikle nadir toprak elementleri, ciddi yatırım gerektiren tesislere ihtiyaç göstermektedir.²¹ Aşağıdaki şekilden de görüleceği üzere Çin tedarik zincirindeki çeşitliliği ileri teknoloji rafinaj tesisleri ile adeta perçinlemiştir.²²

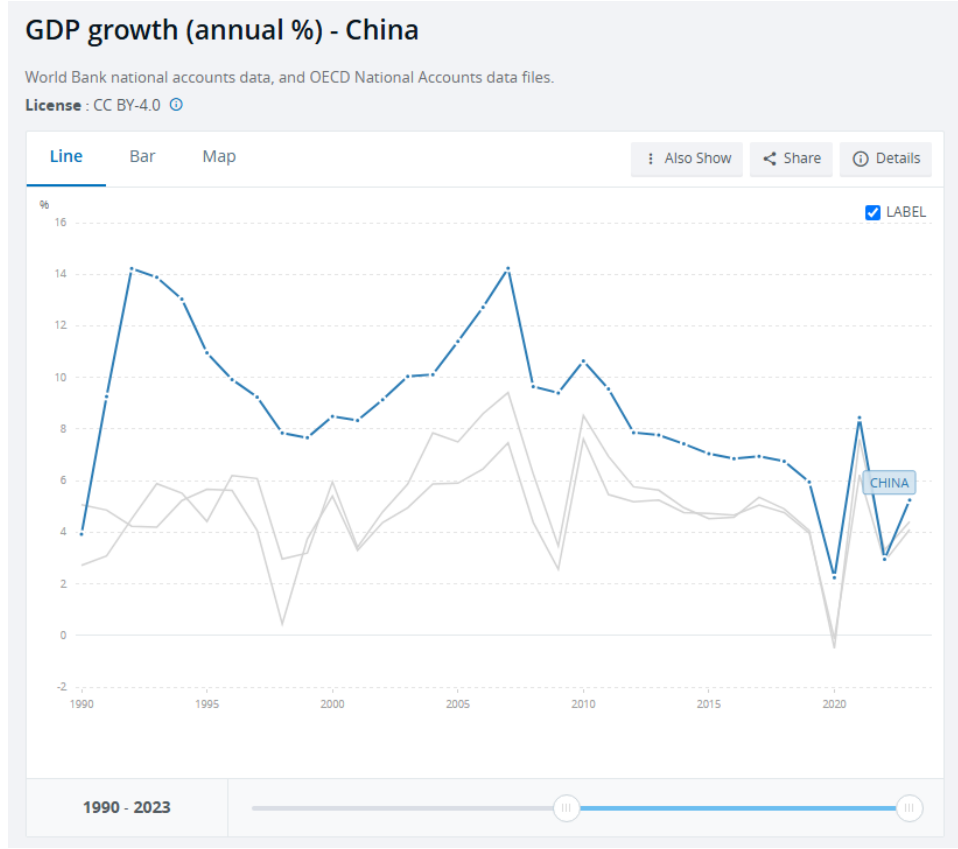
1990-2023 yılları arasında, yıllık bazda dünya ortalamasının üzerinde GDP büyüme

²⁰ Dünya kobalt üretiminin %63'ü Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yapılmaktadır. Bu üretimin %60'ı ise Çin'de rafine edilmektedir. Bkz. <https://www.iisd.org/articles/policy-analysis/eu-talks-african-supplies-critical-raw-materials>, (E.T: 13.02.2025); <https://tradebriefs.intracen.org/2023/9/spotlight>, (ET: 28.02.2025). Çin, geri dönüşümden kazanılan minerallerin rafinajı konusunda da önde gelen ülkedir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın raporu için bkz. <https://www.iea.org/reports/recycling-of-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).

²¹ Batı Avustralya eyaletinde yapılması planlanan toplam 10 kritik mineral rafineri yatırımlarının 2022 yılı itibarıyla capex'leri toplamda 7 milyar 170 milyon Avustralya Dolarıdır. Bkz. https://climateenergyfinance.org/wp-content/uploads/2022/10/Paper-3-fn-Key-critical-minerals-projects-A-10bn-investment-pipeline-in-refining-onshore_10Oct202248-1.pdf, (ET: 28.02.2025).

²² Bkz. <https://www.gov.uk/government/publications/uk-critical-mineral-strategy/4acf2ca4-70cf-4834-a081-cf16b7c66959#fn:19>, (ET: 28.02.2025). Çin'in rafineri tesisi yatırımlarını deniz aşırı ülkelere yönlendiren bir diğer etkenin BRI ülkelerinin Çin'in çelik ihracatına karşı aldığı tedbirler olduğu, bu nedenle giderek daha fazla Çin metal ve madencilik yatırımcısının rafinaj için Çin'e mineral ithal etmek yerine doğrudan kaynak sahibi olan ülkelere rafineri kapasiteleri oluşturmaya yöneldiği yönünde bkz. Farooki, Masuma. China's Mineral Sector and the Belt & Road Initiative. European Policy Brief, (March 2018), s. 9, https://www.stradeproject.eu/fileadmin/user_upload/pdf/STRADE_PB_02-2018_One_Belt_One_Road.pdf, (ET: 28.02.2025).

oranlarına sahip olan Çin, kritik minerallere dair hem arz hem de talepte başı çekmektedir.²³

Kowalski ve Legendre tarafından yapılan çalışmada, 2009 – 2021 yılları arasında kritik hammaddelerin ihracında yaşanan kısıtlamaların beş kat arttığı, küresel kritik hammaddeler ihracatının yaklaşık %10'unun bir veya daha fazla kısıtlama ile karşı karşıya bulunduğu, yeni kısıtlamalar getirme bakımından Arjantin, Çin, Hindistan, Kazakistan, Rusya Federasyonu ve Viet Nam'ın ilk altı ülke olarak öne çıktığı ortaya konulmuştur.²⁴ BM Raporundan alınan aşağıdaki tablo da bu tespiti teyit etmektedir:²⁵

²³ Bkz.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?contextual=aggregate&end=2023&locations=CN&start=1990>, (ET: 28.02.2025).

²⁴ Kowalski, Przemyslaw / Legendre, Clarisse “Raw Materials Critical for the Green Transition: Production, International Trade and Export Restrictions.” *OECD Trade Policy Papers*, No. 269, OECD Publishing, Paris, 2023, <https://doi.org/10.1787/c6bb598b-en>.

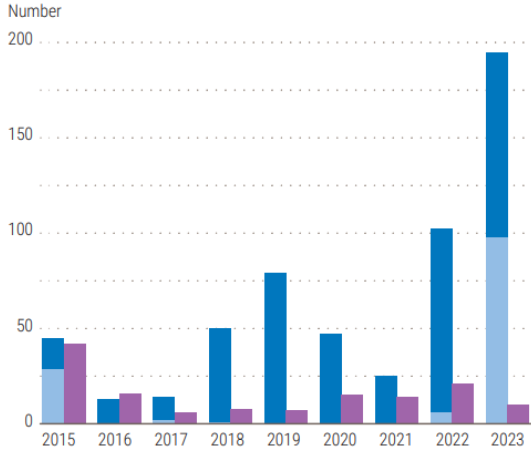
²⁵ Bkz. United Nations Department of Economic and Social Affairs. *Harnessing the Potential of Critical Minerals for Sustainable Development*. 2025, United Nations Publication, s. 41.

Figure 23

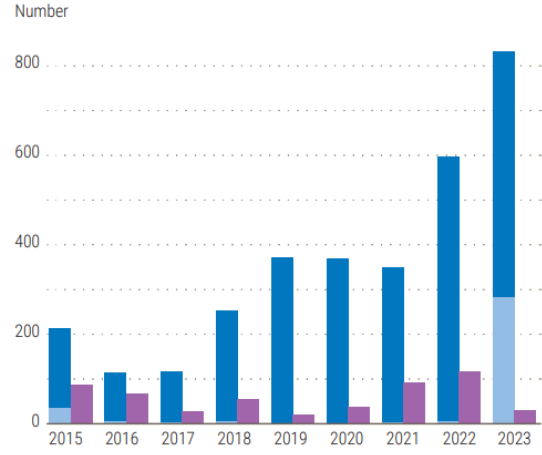
Number of unilateral trade-related policy interventions in the critical minerals sector

■ Discriminatory ■ Likely discriminatory ■ Liberalizing

a) Raw minerals

b) Processed materials

Source: UN DESA, based on data from Global Trade Alert.

Notes: Global Trade Alert uses different terminology, categorizing interventions as harmful, likely harmful or liberalizing. An intervention is considered harmful if it is likely or almost certain to worsen the treatment of one or more foreign commercial interests relative to domestic rivals. The figure covers five critical minerals, namely cobalt, graphite, lithium, manganese, and nickel. Six-digit Harmonized System codes were used to identify each of the raw minerals and the related processed materials in midstream and downstream segments, including battery materials and battery cells.

B. 2008 Krizi Sonrası Dönemin Hukuki Enstrümanları

1. ABD Enflasyonu İndirme Yasası

2017 yılında o zamanki Başkan Trump 13817 nolu Kararname'yi (*Executive Order*) imzalayarak İçişleri Bakanını kritik mineraller listesi yayımlamakla, ABD'nin bu husustaki ithalata duyduğu ihtiyacı azaltmanın yollarını aramakla, geri dönüşüm yöntemleri ve teknolojisini geliştirme konusunda bir değerlendirme yapmakla ve müttefikler ile ulusal güvenliği geliştirecek ticari ilişkiler tesis etmekle görevlendirmişti.²⁶ Ardından 2020 yılında imzaladığı 13953 nolu Kararname ile federal kurumlara, madencilik teknolojilerinin yanı sıra kritik minerallerin ve malzemelerin işlenmesi ve üretiminin genişletilmesi ve iyileştirilmesi için özel planlar geliştirmeleri talimatı verdi.²⁷ Trump döneminin bu alanda öne çıkan yasal düzenlemesi ise, yürütme organının her üç yılda bir kritik mineraller listesini

²⁶ "A Federal Strategy To Ensure Secure and Reliable Supplies of Critical Minerals." Bkz. <https://www.federalregister.gov/documents/2017/12/26/2017-27899/a-federal-strategy-to-ensure-secure-and-reliable-supplies-of-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025). Kararname'de belirtilen hedeflere ulaşmak için atılacak adımları ortaya koyan Kritik Minerallerin Güvenli ve Güvenilir Temini İçin Federal Strateji başlıklı rapor, hükümete 6 Eyleme Çağrı, 24 hedef ve 61 öneri sunmuştur. Bkz. https://www.commerce.gov/sites/default/files/2020-01/Critical_Minerals_Strategy_Final.pdf, (ET: 28.02.2025).

²⁷ "Addressing the Threat to the Domestic Supply Chain From Reliance on Critical Minerals From Foreign Adversaries and Supporting the Domestic Mining and Processing Industries." Bkz. <https://www.federalregister.gov/documents/2020/10/05/2020-22064/addressing-the-threat-to-the-domestic-supply-chain-from-reliance-on-critical-minerals-from-foreign>, (ET: 28.02.2025).

güncellemesini ve USGS'nin her kritik mineral için yerel kaynak değerlendirmeleri yapmasını öngören 2020 tarihli *Energy Act* oldu.²⁸

2021 yılı başında göreve başlayan Biden yönetimi, *Energy Act* ile başlayan ve kritik mineralleri ulusal güvenlik ile ilişkilendirme sürecini yoğunlaştırarak devam ettirdi. Bu amaçla federal kurumlara kritik mineraller, stratejik malzemeler ve nadir toprak elementleri (*REE*) tedarik zincirine yönelik potansiyel tehditleri belirlemeleri ve bu tehditleri azaltmaları talimatını veren Şubat 2021 tarihli ve 14017 nolu Kararname yayımlandı.²⁹ 2021 tarihli Bütünleşik Tahsisatlar Yasası (*Consolidated Appropriations Act*) ile kritik mineral tanımı yeniden yapıldı.³⁰ Mart 2022'ye gelindiğinde Biden yönetimi, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin ruhunu yansıtan 1950 tarihli Savunma İmalat Yasası (*Defense Production Act*) hükümlerine başvurdu.³¹

ABD, küresel enerji kriziyle birlikte ortaya çıkan iç enflasyonu azaltırken aynı zamanda iklim değişikliğiyle de mücadeleyi etkin bir şekilde sürdürebilmek amacıyla 2022 yılında Enflasyonu Azaltma Yasası'nı (*Inflation Reduction Act, IRA*) çıkarmıştır.³² Yenilenebilir enerji üretimi, depolanması ve üretim süreçlerinde ihtiyaç duyulan kritik mineraller de dahil olmak üzere çeşitli bileşenlerin ABD içinde üretimini ve tedarikini teşvik etmek için kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturmuştur.³³ IRA, ilan edilen kritik mineraller listesinde yer alıp da üretimde kullanılan kritik minerallerin üreticilerine üretim maliyetinin %10'u oranında vergi indirimi sağlamaktadır.³⁴ Kritik mineraller için ana çerçevenin belirlendiği Enflasyonu İndirme Yasası, 2022 tarihli Çipler ve Bilim Yasası (*CHIPS and*

²⁸ Enerji Yasası'nın 7002. Bölümü, aynı zamanda İçişleri Bakanı'nın ilgili paydaşlarla istişare ederek mineral üretimi, tüketimi ve geri dönüşüm modellerini özetleyen veriler ve tahminlerle bir "Yıllık Kritik Mineraller Görünümü" yayınlamasını gerektirmektedir.

²⁹ "America's Supply Chains." Bkz. <https://www.federalregister.gov/documents/2021/03/01/2021-04280/americas-supply-chains>, (ET: 28.02.2025).

³⁰ Bkz. <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-116publ260>, (ET: 28.02.2025).

³¹ Bkz. <https://govtrackus.s3.amazonaws.com/legislink/pdf/stat/64/STATUTE-64-Pg798b.pdf>, (ET: 28.02.2025). İklim değişikliğiyle mücadele için ulaşım ve enerji kaynaklarını sürdürülebilir yeşil kaynaklara yönlendirmeyi amaçlarken, esas olarak stratejik ve kritik minerallerin yerel tedarikini sağlayacak bir altyapının oluşturulması, bu sayede ulusal güvenlik ve savunma sanayinin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Aslında Savunma İmalat Yasası'ndan da önce 1939 yılında, bugün de yürürlükte olan, Stratejik ve Kritik Malzeme Stoklama Yasası (*Strategic and Critical Materials Stock Piling Act*) çıkarılmıştır. Bkz. <https://govtrackus.s3.amazonaws.com/legislink/pdf/stat/53/STATUTE-53-Pg811.pdf>, (ET: 28.02.2025).

³² Yasa metni için bkz. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-117publ169/html/PLAW-117publ169.htm>, (ET: 28.02.2025).

³³ Kritik mineral listesi USGS tarafından düzenli aralıklarla güncellenerek yayımlanmaktadır. Bkz. <https://www.usgs.gov/news/national-news-release/us-geological-survey-releases-2022-list-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).

³⁴ Bkz. <https://www.iea.org/policies/16282-inflation-reduction-act-2022-sec-13502-advanced-manufacturing-production-credit>, (ET: 28.02.2025).

Science Act)³⁵ ve 2021 tarihli Altyapı Yatırımı ve İşler Yasası (*Infrastructure Investment and Jobs Act*)³⁶ ile de yakından ilgilidir.³⁷ ABD'nin 2023 yılında güncellediği kritik mineraller listesindeki dikkat çeken önemli hususlardan biri de, 2018'de 35 olan kritik mineral sayısının 2022'de 50'ye çıkmış olmasıdır.³⁸

2. Avrupa Kritik Hammaddeler Tüzüğü

ABD'den iki yıl sonra 2024 baharında AB'nin, trilog sürecini de işletmek suretiyle, Avrupa Kritik Hammaddeler Tüzüğü'nü (*European Raw Materials Act, ERMA*) yürürlüğe koymakla kritik mineraller konusunda birbiri ile yarışan ve yer yer birbirini *karşıt* olarak tanımlayan ve konumlandıran yasal düzenlemeler ortaya çıkmıştır.³⁹ AB'nin MGO ile ilgili basın duyurularında, henüz herhangi bir uluslararası andlaşma zeminine kavuşmamış bu girişimi transatlantik ilişkiler için bir fırsat olarak gördüğünü ifade etmesi, Çin gibi bir muarız karşısında kritik mineraller bakımından transatlantik ilişkilerde bir yumuşamanın işareti olarak da görülebilir. AB'nin basın duyurularında dikkat çeken bir diğer unsur, MGO Forumu'nun, AB'nin AKMT çerçevesinde oluşturmak istediği CRM Kulübü gibi yeni, karşılıklı destekleyici uluslararası ortaklıklar aracılığıyla daha çeşitli ve daha sürdürülebilir CRM tedarik zincirlerine olan ihtiyacı vurgulayan 2024'te kabul edilen AB'nin Kritik Hammaddeler Paketi üzerine inşa edildiği yönündeki vurgusudur.⁴⁰

II. MİNERAL GÜVENLİK ORTAKLIĞI

A. Genel Olarak

2022 yılının Haziran ayında, Kanada'nın Toronto şehrinde her yıl düzenli olarak yapılan dünyanın en önemli madencilik etkinliklerinden biri olan *Prospectors and*

³⁵ Bkz. <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4346>, (ET: 28.02.2025).

³⁶ Bkz. <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-117publ58>, (ET: 28.02.2025). USGS tarafından hazırlanan ve güncellenen kritik mineraller listesi aynı zamanda *Bipartisan Infrastructure Law* olarak da bilinen *Infrastructure Investment and Jobs Act* tarafından da esas alınmakta, bu sayede USGS'e sağlanan kaynak ile *Earth Mapping Resource Initiative* oluşturulmuştur. Bkz. <https://www.usgs.gov/earth-mapping-resources-initiative-earth-mri>, (ET: 28.02.2025). Yine aynı yasa ile federal bilim ve teknoloji çalışmalarının koordine edilmesi amacıyla Kritik Mineraller Alt Komitesi (*Critical Minerals Subcommittee*) kurulmuştur. Bkz. <https://www.criticalminerals.gov/>, (ET: 28.02.2025).

³⁷ Goswami, O. Chipping. "Critical Minerals for Semiconductor Manufacturing in the U.S." *MIT Science Policy Review*, Vol. 4, 2023, p. 118–126.

³⁸ Rowan, Linda R. "Critical Mineral Resources: National Policy And Critical Minerals List." *Congressional Research Service*, R47982, Version 3, 2024.

³⁹ Dursun, Cemal. "Avrupa Kritik Hammaddeler Tüzüğü ve Türkiye İçin Önemi." *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1, 2024, s. 32-125.

⁴⁰ Bkz. https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (ET: 28.02.2025).

Developers Association of Canada (“PDAC”) toplantılarında,⁴¹ başını ABD’nin çektiği bir dizi ülke Mineraller Güvenlik Ortaklığı (“MGO”) girişimini başlatmıştır.⁴² MGO, “yüksek çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) standartlarına, sürdürülebilirliğe paylaşılan refaha ortak bir bağlılık yoluyla kritik mineraller sektöründe sorumlu büyümeyi teşvik etmeyi” hedefleyen çok taraflı bir ortaklık olarak tanımlanmaktadır.⁴³ Bu tanımdan da görüleceği üzere MGO’nun ilgi alanı kritik minerallerdir. Nitekim MGO web sayfasında da “kritik mineral tedarik zincirlerini güçlendirmek için iddialı yeni girişim” tabiri kullanılmıştır.⁴⁴

B. Mineral Güvenlik Ortaklığı Kurucu Üyeleri, Başkanlık ve Sekretaryası

2022 yılının Haziran ayındaki PDAC toplantısında yer alan kurucu üyeler, sırasıyla, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Komisyonu⁴⁵, Avustralya, Birleşik Krallık, Finlandiya, Fransa, İsveç, Japonya, Kanada ve Kore Cumhuriyeti’dir. MGO’nun sekretaryası ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından,⁴⁶ 2024-2025 yılı için başkanlık ise, Temmuz 2024’ten bu yana Kore Cumhuriyeti tarafından yürütülmektedir.⁴⁷

C. Mineral Güvenlik Ortaklığının New York Toplantısına Katılan Ülkeler

Kritik minerallerin sorumlu bir şekilde çıkarılması, işlenmesi ve geri dönüştürülmesinde⁴⁸ öncelikleri, zorlukları ve fırsatları görüşmek üzere 2022 yılının Eylül

⁴¹ Her yıl Kanada Toronto’da yapılan PDAC ile yine her yıl Güney Afrika Cape Town’da yapılan Mining INDABA, madencilik dünyasının iki önemli etkinliğidir. Katılımcı işletmeler ve firmalar kendilerini tanıtmaya ve iş birliği olanaklarını geliştirme şansı yakalarken madencilik ile ilgili çok geniş bir spektrumda güncel konuların tartışıldığı forumlar da düzenlenmektedir. Bkz. sırasıyla <https://www.pdac.ca/> ve <https://miningindaba.com/home>, (ET: 28.02.2025).

⁴² <https://www.state.gov/minerals-security-partnership> (MSP Launch Canada), (ET: 28.02.2025).

⁴³ Nakano, Jane. “An Evaluation of the Minerals Security Partnership.” in *Critical Minerals and the Future of the U.S. Economy*, Ed. Gracelin Baskaran vd., Bloomsbury Publishing, New York, 2025, s. 66.

⁴⁴ “Ambitious New Initiative to Bolster Critical Mineral Supply Chains.” <https://www.state.gov/minerals-security-partnership> (MSP Launch Canada), (E.T: 13.02.2025).

⁴⁵ Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu tarafından temsil edilmektedir. Kritik hammaddeler/mineraller, TEU 3 kapsamında münhasır yetki (*core competence*) alanında yer almaktadır. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF, (ET: 28.02.2025). Avrupa Komisyonu basın açıklamasında MGO Forumu’nun, Kritik Mineraller Kulübü (“KMK”) gibi yeni, karşılıklı destekleyici uluslararası ortaklıklar aracılığıyla daha çeşitli ve daha sürdürülebilir KMK tedarik zincirlerine olan ihtiyacı vurgulayan ve Mart 2023’te kabul edilen AB Kritik Hammaddeler Paketi üzerine inşa edildiği beyan edilmektedir.

⁴⁶ <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/>, (ET: 28.02.2025). MGO’nun ayrı bir websitesi bulunmamakta, ABD Dış İşleri Bakanlığı web sayfası içerisinde ayrı bir bölüm olarak yer almaktadır.

⁴⁷ Nakano, s. 66. Ayrıca Güney Kore Dışişleri Bakanlığı’nın resmî açıklaması için bkz. https://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5676/view.do?seq=322611, (ET: 28.02.2025).

⁴⁸ Kritik mineral değer zincirini gösteren çizim için bkz. United Nations Department of Economic and Social Affairs. *Harnessing the Potential of Critical Minerals for Sustainable Development*. 2025, United Nations Publication, s. 7.

ayında, New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ("UNGA") toplantılarının marjında gerçekleştirilen ve ilgili bakanların katıldığı toplantıda yer alan ülkeler ise, sırasıyla, kurucu üyelere ilaveten Arjantin, Brezilya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ("KDC"), Moğolistan, Mozambik, Namibya, Norveç, Tanzanya ve Zambiya'dır.

D. MGO'nun Mining Indaba Toplantısına Katılan Devletler

PDAC toplantılarının bir benzeri olan ve her yıl Güney Afrika'nın Cape Town kentinde Şubat ayında yapılan Mining Indaba toplantıları çerçevesinde MGO'ya dahil olan ülkelerin ilgili bakan yardımcılarının olduğu bir toplantı yapılmıştır.⁴⁹ 7 Şubat 2023'te yapılan bu toplantıya kurucu üyeler ve New York toplantısına katılan ülkeler yanında Angola, Botswana, İtalya, Güney Afrika ve Uganda katılmıştır.

E. Estonya: PDAC 2024 Toplantısı

Estonya, 2024 yılı Mart ayında Toronto'da yapılan PDAC toplantısında MGO'ya katılmıştır.⁵⁰ Böylece kurucu ülkeler haricinde ilk kez bir başka ülke MGO'ya katıldığını açıklamıştır.⁵¹ Estonya'nın katılımı, nadir minerallerin (*rare earths*) zenginleştirilmesi (*processing*) konusunda önemli bir *know-how*, teknoloji ve insan sermayesine sahip olması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır.⁵² Çin dışında ticari ölçekte nadir toprak işleme tesislerine yalnızca Estonya (Silmet işletmesi)⁵³ ve Malezya (Kuantan işletmesi)⁵⁴ sahiptir.

F. MGO Forumu

1. Genel Olarak

5 Nisan 2024'te bu defa MGO Forumu'nun oluşturulduğu duyurulmuştur.⁵⁵ Buna göre, MGO'nun kurucu ortakları, küresel yeşil ve dijital geçişler için hayati önem taşıyan kritik hammaddeler/mineraller alanında yeni bir iş birliği platformu görevi görmek üzere

⁴⁹ <https://www.miningweekly.com/article/minerals-security-partnership-advocates-for-esg-in-critical-minerals-mining-2023-02-08>, (ET: 28.02.2025).

⁵⁰ <https://news.err.ee/1609273404/estonia-joins-us-minerals-security-partnership-initiative>, (ET: 28.02.2025).

⁵¹ Estonya Dışişleri Bakanlığının açıklaması için bkz. <https://www.vm.ee/en/news/estonia-joins-mineral-security-partnership>, (ET: 28.02.2025).

⁵² Foresight Centre rapor için bkz. <https://arenguseire.ee/en/news/three-energy-intensive-industries-with-the-greatest-potential-for-estonia/>, (ET: 28.02.2025).

⁵³ Ana hissedarı Kanada'da mukim ve faal Neo Performance Materials Corp.'tur. Bkz. <http://www.neomaterials.com/>, (ET: 28.02.2025).

⁵⁴ Ana hissedarı, Perth, Avustralya'da mukim ve faal ve halka açık bir şirket olan Lynas Rare Earths Limited'dir. Bkz. <https://lynasrareearths.com/>, (ET: 28.02.2025).

⁵⁵ Avrupa Komisyonu'nun basın açıklaması için bkz. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_1807/IP_24_1807_EN.pdf, (ET: 28.02.2025).

MGO Forumu'nu oluşturmuşlardır.⁵⁶ Küresel tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi ile yüksek çevresel standartlar, iyi yönetim ve adil çalışma koşulları gibi temel MGO ilkelerine bağlı kalmaya hazır müstakbel ortakların MGO Forum üyeliğine başvurmaları mümkündür. MGO Forumu'na, transatlantik iş birliğinin bir göstergesi olarak AB ve ABD eş başkanlık edecektir.

Bu platform, AB Komisyonu tarafından duyurulan Kritik Hammaddeler Kulübü'nün de bir parçası haline gelmiş olup iki önemli başlık etrafında çalışmalarına devam edecektir:

sürdürülebilir kritik mineral projelerinin uygulanmasını desteklemeye ve hızlandırmaya odaklanan bir Proje Grubu;
sürdürülebilir üretimi ve yerel kapasiteleri artırmaya yönelik politikaları belirleyecek, adil rekabeti, şeffaflığı ve öngörülebilirliği teşvik etmek için düzenleyici iş birliğini kolaylaştıracak ve CRM tedarik zincirlerinde yüksek çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) standartlarını teşvik edecek bir Politika Diyalogu.

Bu diyalog gruplarını muhtelif müstakbel katılımcılara açmak suretiyle AB ve ABD, mevcut MGO ortaklarıyla birlikte, MGO Forumu'na katılımı genişletmeyi hedeflemektedir.

2. MGO Forumu'na Sonraki Katılımlar

a. Temmuz 2024'teki Katılımlar

18 Temmuz 2024'te ABD'nin Ekonomik Büyüme, Enerji ve Çevreden Sorumlu Devlet Bakan Yardımcısı Jose W. Fernandez ile AB'nin Ticaret Genel Müdür Yardımcısı Leopoldo Rubinacci, çevrimiçi bir formatta düzenlenen ilk üst düzey MGO Forum etkinliğine ev sahipliği yaptı. Bu virtüel etkinliğe MGO üyeleri ile madencilikte öne çıkan ülkeler olan Arjantin, Grönland, Kazakistan, Meksika, Namibya, Peru, Ukrayna ve Özbekistan'ın bakanları ve üst düzey yetkilileri katıldı.

b. Eylül 2024'teki Katılımlar ve Türkiye

2024 yılının Eylül ayında BM Genel Kurulu amacıyla New York'ta yapılan toplantıların marjında MGO Forumu'na yeni katılımlar olduğu açıklanmıştır. Sırasıyla Arjantin, Ekvador, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Grönland,

⁵⁶ AB Komisyonu basın açıklaması için bkz. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1807, (ET: 28.02.2025).

Kazakistan, Meksika, Namibya, Özbekistan, Peru, Filipinler, Sırbistan, Türkiye, Ukrayna ve Zambiya'dan oluşan toplam 15 yeni üyenin MGO Forumu'na katıldıkları açıklanmıştır.⁵⁷

AB Ticaret ve Ekonomik Güvenlik Genel Müdürlüğü tarafından yapılan basın açıklamasından görüleceği üzere Türkiye 2024 yılının Eylül ayında MGO'ya katılmıştır.⁵⁸ Her ne kadar MGO Sekreteryasını yürüten ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından bu konuda resmi bir açıklama yapılacağı duyurulmuş ise de bu hususta ne ABD ne de Türkiye tarafından resmi bir açıklama yapılmış,⁵⁹ ancak Anadolu Ajansı tarafından konu haberleştirilmiştir.⁶⁰

3. MGO Forumu Toplantıları

a. Aralık 2024 Brüksel'deki MGO Forum Kapalı Toplantısı

AB'nin kritik ham maddeler konusundaki en büyük politika etkinliği olan ve AK tarafından düzenlenen Ham Maddeler Haftası (*Raw Materials Week*), 9-13 Aralık 2024 tarihleri arasında Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.⁶¹

Sadece davetlilerin katılabildiği bu kapalı toplantıda nelerin görüşüldüğü tam olarak bilinmemekle birlikte, kamuoyuna yansıyan bilgilerden hükümet yetkilileri ile özel sektör temsilcilerinden oluşan bir katılımcı grubu tarafından proje spesifik değerlendirmelerin yapıldığı anlaşılmaktadır.⁶²

⁵⁷ https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (E.T: 13.02.2025).

⁵⁸ https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (E.T: 13.02.2025).

⁵⁹ <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-joins-western-critical-minerals-club-amid-eu-china-rivalry>, (ET: 28.02.2025).

⁶⁰ <https://www.aa.com.tr/en/energy/general/turkiye-key-to-energy-security-in-southeastern-europe-says-top-us-energy-diplomat/44020>, (ET: 28.02.2025).

⁶¹ https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/week_en, (ET: 28.02.2025). Etkinliğe sanayi, hükümet, sivil toplum, araştırma ve akademiden rekor sayıda 1.400'den fazla katılımcı katıldı. Etkinlikte, İcra Başkan Yardımcısı Stéphane Séjourné, Komisyon Üyesi Maroš Šefčovič ve Komisyon Üyesi Jozef Síkela'nın yanı sıra Avrupa Parlamentosu üyeleri, bakanlar, devlet sekreterleri ve kamu ve özel banka temsilcileri gibi üst düzey konuklar ağırlandı. Endüstri uzmanları, öğrenciler ve Avrupa Komisyonu yetkilileri de bu önemli tartışmalara değerli görüşler kattılar. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/week/agenda_en, (ET: 28.02.2025).

⁶² <https://agenparl.eu/2024/12/12/joint-statement-on-the-high-level-minerals-security-partnership-forum-events-in-brussels/>, (ET: 28.02.2025). Güney Kore liderliğindeki MGO Proje Grubu toplantısında katılımcılar, HyProMag'in İngiltere, Almanya ve ABD'deki nadir toprak elementleri geri dönüşüm projeleri ile Avustralya'daki Arafura Rare Earths'ün Nolans Projesi dahil olmak üzere belirli MGO projelerini geliştirme imkanlarını tartıştılar. Buna ek olarak Kore Jeoloji Bilimi ve Mineral Kaynakları Enstitüsü (KIGAM) tarafından nadir toprak elementleri (REE) geri dönüşüm teknolojisi ve devam eden projeleri hakkında bir brifing verildi. Diğer yandan MGO Forum'un Proje Grubunun önderlik ettiği toplantıda ise, MGO Forum üyeleri Arjantin ve Grönland'ın hükümetleri ve özel sektörü tarafından yapılan sunumlar dinlenilmiş, bu ülkelerdeki bazı kritik mineral projeleri ve yatırım fırsatları hakkındaki fikir alışverişi yapılmıştır.

b. Şubat 2025 Cape Town'daki MGO Forum Kapalı Toplantısı

MGO Forumu'nun bir sonraki toplantısı Mining Indaba 2025'in yapıldığı Güney Afrika'nın Cape Town kentinde 4 Şubat 2025'te sadece davetlilerin katılımı ile yapılmıştır.⁶³ Bu toplantıya, katılımcılarına ve içeriğine dair bir açıklama yapılmamıştır.

G. MGO Finans Ağı

1. Genel Olarak

ABD'nin New York kentinde yapılan 79. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu esnasında bir araya gelen MGO üyeleri, MGO Finans Ağı'nı ("*MSP Finance Network*") kurduklarını duyurdular.⁶⁴ MGO Finans Ağı, MGO projelerinin uygulanmasında katılımcı kurumlar arasında iş birliğini, bilgi alışverişini ve finansman eşgüdümünü güçlendirmek için yine MGO ortaklarının kalkınma finans kuruluşlarını ("*development finance institutions*–DFIs") ve ihracat kredi ajanslarını ("*export credit agencies*–ECAs") kapsamaktadır.⁶⁵ Bu Ağ sayesinde, MGO üyesi ülkelerde bulunması şart olmayan projelere finansman desteği sağlanması,⁶⁶ bu sayede arz güvenliğinin ve tedarik zinciri değerinin korunması

⁶³ <https://miningir.com/mining-indaba-2025-key-highlights-from-day-two-in-cape-town/>, (ET: 28.02.2025).

⁶⁴ <https://2021-2025.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>, (ET: 28.02.2025).

⁶⁵ ABD, Avustralya, Kanada, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hindistan, İtalya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Norveç, İsveç, Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği tarafından BM New York toplantıları marjında yapılan ortak açıklamaya göre katılımcı finans kurumları aşağıdaki gibidir:

ABD Uluslararası Kalkınma Finansman Kurumu (DFC), Avustralya İhracat Finansmanı (EFA), Kanada İhracat Kalkınma Ajansı (EDC), Estonya Yatırım Ajansı, Avrupa Yatırım Bankası (EIB), Avrupa Pil İttifakı, Euler Hermes, ABD İhracat-İthalat Bankası (EXIM), Finnvera, Finnfund, Nordic Yatırım Bankası (NIB), InfraVia Capital, Kamu Yatırım Bankası (BPI), Fransız Kalkınma Ajansı (AFD), Proparco, KfW Grubu, CDP (Cassa Depositi e Prestiti), SACE, SIMEST, Uluslararası İşbirliği için Japonya Bankası (JBIC), Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Japonya Metaller ve Enerji Güvenliği Örgütü (JOGMEC), NEXI (Nippon İhracat ve Yatırım Sigortası), Norveç İhracat Finansmanı (Eksfin), İnnovasyon Norveç, Kore İhracat-İthalat Bankası (KEXIM), Kore Maden Rehabilitasyon ve Mineral Kaynakları Şirketi (KOMIR), Kore Ticaret Sigorta Şirketi (K-Sure), Kore Tarım Enstitüsü Jeolojik Bilimler ve Mineral Kaynakları (KIGAM), Exportkreditnämnden (EKN), Birleşik Krallık İhracat Finansmanı (UKEF), British International Investment (BII), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Afrika Finans Kurumu (AFC). Bkz. <https://2021-2025.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>, (ET: 28.02.2025).

MGO Forum üyeliğinin, MGO Ortakları ile MGO Forum üyeleri arasındaki iletişimin kalitesini artırmaya yardımcı olduğu, ne var ki IRA kapsamındaki imkanlara erişim de dahil olmak üzere, MGO'dan finansal veya teknik desteğe erişim sağlamadığı, bu nedenlerle MGO Forumu'nun, MGO Ortakları ile MGO Forum üyeleri arasındaki güven inşasını etkili bir şekilde ilerletip ilerletmeyeceğinin henüz belirlenmediği yönünde bkz. Nakano, s. 67.

⁶⁶ Eylül 2024 itibarıyla MGO tarafından 30 proje desteklenmeye layık görülmüştür: 16'sı maden arama ve çıkarma, 7'si cevher hazırlama ve zenginleştirme, kalan 7'si ise geri dönüşüm ve geri kazanım üzerinedir. Projelerin konularını kobalt, bakır, galyum, germanyum, grafit, lityum, manganez, nikel ve REE'ler oluşturmaktadır. Coğrafi olarak dağılım ise, 13 proje Afrika'da, 6 proje Amerika'da, 5 proje Avrupa'da ve en nihayet 3 proje Asya-Pasifik'tir. Northey, Hannah. U.S. and Its Partners Unveil Plan for Financing Minerals Projects. *POLITICOPro*, 24 September 2024, <https://subscriber.politicopro.com/article/2024/09/usand-its-partners-unveil-plans-for-financing-minerals-projectspro-00180483>, (ET: 28.02.2025).

amaçlanmaktadır.⁶⁷ MGO Finans Ağı ile MINVEST arasında yakın bir kurumsal ilişki bulunmaktadır.⁶⁸

2. MGO Finans Ağı ile MINVEST İlişkisi

a. SAFE

Kritik ve stratejik mineraller ile ilgili olarak ABD'nin arama ve işletme kapasitesini, buna bağlı olarak güvenilir ve sürdürülebilir tedarik zincirlerini ve en nihayet bunlara ilişkin sivil ve askeri altyapıyı güçlendirmek amacıyla ekonomik ve ulusal güvenlik perspektifli, kâr amacı gütmeyen (*not-for-profit*) bir sivil toplum kuruluşudur.⁶⁹ Bir tür platform sunan SAFE, hedefleri doğrultusunda sivil ve askeri sektörlerin liderlerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.⁷⁰

i. Kritik Mineraller Strateji Merkezi

Bu platform işlevinin iki önemli unsurdan ilki SAFE bünyesinde faaliyet gösteren Büyükelçi Alfred Hoffman, Jr. Kritik Mineraller Strateji Merkezi'dir (*The Ambassador Alfred Hoffman, Jr. Center for Critical Minerals Strategy*).⁷¹ Merkezin “Kritik Mineraller için En Yukarıya Doğru Küresel Yarış” başlıklı strateji belgesi 17 Nisan 2023'te yayımlanmıştır.⁷²

ii. Stratejik Endüstriyel Malzemeler Merkezi

⁶⁷ 2011 yılından bu yana lityum, kobalt, bakır, nikel ve diğer kritik mineral yatırımlarını gösteren tablo için bkz. United Nations Department of Economic and Social Affairs. *Harnessing the Potential of Critical Minerals for Sustainable Development*. 2025, United Nations Publication, s. 23.

⁶⁸ 23 Eylül 2024'te MGO Forum için düzenlenen MINVEST etkinliğinin programı için bkz. <https://www.dlapiper.com/en/events/2024/09/minvest-msp-finance-event>, (ET: 28.02.2025).

⁶⁹ <https://secureenergy.org/about/>, (ET: 28.02.2025).

⁷⁰ Politika yapımcılar, askeri sanayi kompleksi (*military industrial complex*), Silikon Vadisinde kümelenmiş yüksek teknoloji şirketleri için bir araya gelme fırsatı sunan bir platform olarak kurgulanmıştır.

⁷¹ Merkezin temel hedefleri şu şekilde özetlenebilir:

a) İşletmeden geri dönüşüme kadar kritik mineral tedarik zincirinin şeffaflığını sağlamak, b) 21. yüzyıl ekonomisi için gerekli olan pillerin, kalıcı miktatısların ve diğer teknolojilerin ABD'de ve müttefik ülkelerde üretimini teşvik etmek için işleme ve geri dönüşümü desteklemek, c) ABD iç politikalarını çok taraflı ticari diplomasi çabaları ve ticaret politikasıyla uyumlu hale getirmek, d) Kritik mineral politikalarını özel sektör ve yatırımcı perspektifleriyle birleştirmek, e) Düşük gelirli kaynak zengini ülkelerde kritik mineral üretim kapasitelerini ilerletmek, f) Kritik mineral ittifaklarını güçlendirmek ve ABD ile müttefikleri arasında dayanıklı bir tedarik zincirinin oluşturulmasını desteklemek, g) Mevcut kritik mineral politikalarını belirlemek ve gelecek için enerji ve savunma sektörlerindeki potansiyel ikamelerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmek. Bkz. <https://secureenergy.org/the-ambassador-alfred-hoffman-jr-center-for-critical-minerals-strategy/>, (ET: 28.02.2025).

⁷² Bkz. <https://secureenergy.org/a-global-race-to-the-top/>, (ET: 28.02.2025). Bu belgede müttefik ve ittifak ile kast edilenin öncelikle Kuzey Atlantik Anlaşması Organizasyonu'na (NATO) dahil ülkeler ile dahil olmayan dost ülkeler üzerinden tanımlandığı, bunun ardından serbest ticaret anlaşmaları (free trade agreements) çerçevesinin sayıldığını önemle belirtmek gerekir. Kritik mineraller tedarik zinciri, NATO temelinde ele alınmaktadır.

Büyükelçi Alfred Hoffman, Jr. Kritik Mineraller Strateji Merkezi'nden ayrı olarak Stratejik Endüstriyel Malzemeler Merkezi de (*Center for Strategic Industrial Materials*) kurulmuştur.⁷³ Merkez, Kuzey Amerika yerli otomobil üreticileri, savunma sanayi şirketleri, ambalaj firmaları ve diğer sektörler için vazgeçilmez önemdeki Amerika imalat sektörü için yenilikçi bir imalat ekosistemi öngörmekte, bu amaçla alüminyum ve çeliği hayati önem taşıyan stratejik endüstriyel malzeme olarak tanımlamaktadır.⁷⁴

Önemli oranda büyümesi beklenen alüminyum ve çeliğe olan talebin ABD içerisine çekilmesine (*onshoring*) dair bir fizibilitenin yapılması ile eş zamanlı olarak endüstriyel kapasitenin artırılması da hedeflenmektedir. Merkez'in hedefleri kısa şu şekilde sayılmaktadır: a) Kuzey Amerika'ya öncelik veren yeni federal hükümet satın alma yönetmeliklerinin hazırlanması, b) Alüminyum ve çelik endüstrilerinin ihtiyacını karşılamak için yeni enerji üretim teknolojileri aracılığıyla güvenilir enerji sağlamaya yönelik politika önerileri geliştirmek, c) İleri teknolojiler kullanan alüminyum izabe tesislerini canlandırmak için üreticiler, müşteriler ve paydaşlardan oluşan Alüminyum İş Konseyi'ni oluşturmak.⁷⁵

iii. ABD Dışişleri Bakanlığı ve SAFE Mutabakatı: MINVEST

MGO Sekreteryasını yürüten ABD Dışişleri Bakanlığı ile SAFE, 1 Kasım 2023'te Washington, DC'de kritik ve stratejik mineral tedarik zincirlerine yatırımı teşvik etmek için kendi aralarında bir mutabakat zaptı (MOU) imzalamıştır.⁷⁶ Bu mutabakat zaptının esas unsuru, kısa adı MINVEST olan Hayati Enerji Güvenliği ve Geçişi için Mineraller Yatırım Ağı'dır (*Minerals Investment Network for Vital Energy Security and Transition*).

Bir kamu-özel işbirliği örneği olan MINVEST'in amaçları arasında, sırasıyla, MGO'nun hedeflerini desteklemek için özel sektörü bir araya getirmek; yurtiçi ve yurtdışında stratejik madencilik, zenginleştirme ve geri dönüşüm fırsatlarına yatırımı teşvik etmek; tek bir ülkeye aşırı bağımlı olmayan daha güvenli, sürdürülebilir ve çeşitli kritik mineral tedarik zincirleri yaratmak sayılmıştır.⁷⁷

MINVEST'in, düzenli aralıklar ile yapılan MGO Forum toplantılarında MGO

⁷³ <https://secureenergy.org/center-for-strategic-industrial-materials/>, (ET: 28.02.2025).

⁷⁴ <https://secureenergy.org/center-for-strategic-industrial-materials/>, (ET: 28.02.2025).

⁷⁵ <https://secureenergy.org/center-for-strategic-industrial-materials/>, (ET: 28.02.2025).

⁷⁶ <https://secureenergy.org/safe-state-department-announce-partnership-to-promote-investment-in-critical-minerals-supply-chains/>, (ET: 28.02.2025).

⁷⁷ <https://secureenergy.org/resources-for-resources-funding-critical-minerals-supply-chains/>, (ET: 28.02.2025).

Ortaklarına ve MGO Finans Ağı'na belirli projeler hakkında bireysel ülke sunumları yapması, bu amaçla kamu-özel iş birliklerinin devreye alınması üzerinde mutabık kalınmıştır.⁷⁸

b. Enerji Güvenliği Liderlik Konseyi

i. Washington, D.C. Merkez Birimi

2006 yılında SAFE, ABD Deniz Piyadeleri 28. Komutanı General P.X. Kelley ve FedEx Corporation Yönetim Kurulu Başkanı ve CEO'su Frederick W. Smith'in de iştiraki ile Enerji Güvenliği Liderlik Konseyi'ni (*Energy Security Leadership Council, ESLC*) kurdu.⁷⁹ Bu Konsey, ABD'nin ABD'de enerji maliyetlerini düşürmek, petrole olan bağımlılığını azaltmak, bunları yaparken güçlü çevre standartlarına sahip olmak hedefiyle iş dünyasından ve emekli askerlerden oluşan bir grup tarafından yayınlar, raporlar ve politika özetleri oluşturmaya başladı.

ESLC'nin hedefleri arasında yerel kaynakların tespit ve üretilmesinin öncelenmesi, ABD'nin yakıt kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik önlemlerin hızlandırılması, elektrik şebekesinin modernize edilmesi yanında kritik mineraller için hem ittifaklar hem de tedarik zincirleri kurmak suretiyle ekonomik ve ulusal güvenliğin korunması da ayrıca sayılmıştır.⁸⁰

ii. Brüksel Birimi: Enerji Güvenliği Liderlik Konseyi-Avrupa (Enerji Güvenliği için Avrupa Girişimi)

14 Aralık 2023'te, Atlantik ötesi müttefikler ile politika ve tutum yakınlaştırması ve koordinasyonu için, Enerji Güvenliği için Avrupa Girişimi [*The European Initiative for Energy Security (EIES)*] adı altında Enerji Güvenliği Liderlik Konseyi'nin ESLC-Avrupa adlı, ancak SAFE'den bağımsız Avrupa Birimi de kurulmuştur.⁸¹

SAFE tarafından kurulan ve Avrupalı ortaklar ile sürdürülen bu girişim, Avrupa'nın

⁷⁸ <https://secureenergy.org/minvest-meeting-advances-collaboration-of-global-public-and-private-financial-institutions-on-critical-mineral-supplies/>, (ET: 28.02.2025).

⁷⁹ Günümüzde ESLC, KNNX Corp. Yönetim Kurulu Başkanı Adam Goldstein ile ABD Deniz Kuvvetleri 30. Deniz Harekat Komutanı Emekli Amiral Jonathan Greenert eş başkanlığında faaliyetlerini sürdürmektedir. <https://secureenergy.org/energy-security-leadership-council/>, (ET: 28.02.2025).

⁸⁰ <https://secureenergy.org/energy-security-leadership-council/>, (ET: 28.02.2025).

⁸¹ <https://www.secureenergyeurope.org/eslc-e>, (ET: 28.02.2025). Empowering Europe: Developing a Roadmap to Strategic Autonomy and a Competitive Energy Transition başlıklı *launching document*'a bu linkten ulaşılabilir: <https://static1.squarespace.com/static/64f5f132690bb40dc03cfaf4/t/657af2da2e050a25aa472da1/1702556434889/EIES+EMPOWERING+EUROPE.pdf>, (ET: 28.02.2025).

enerji güvenliğini ve stratejik özerkliğini önceliklendiren politikaları geliştirmeyi ve savunmak için politikacıları, iş dünyasını ve eski askeri liderleri bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.⁸² ESLC Avrupa, küresel tedarik zorlukları karşısında ortak hedeflere ulaşmak amacıyla Atlantik ötesinde ve benzer düşünen (*like-minded*) ülkeler arasında iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmeyi amaçlamaktadır.⁸³

III. MINERAL GÜVENLİK ORTAKLIĞI'NIN KURULMASI SONRASINDA YAŞANANLAR GELİŞMELER: LİSTELER YARIŞI

A. Genel Olarak

MGO, kritik minerallerle ilgili aynı zamanda risk alanları olarak görülebilecek dört büyük hedefe doğru hareket etmektedir:⁸⁴

1. Küresel tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi ve istikrara kavuşturulması,
2. Söz konusu küresel tedarik zincirlerine yatırım yapılması,
3. Madencilik, işletme ve geri dönüşüm sektörlerinde yüksek çevresel, sosyal ve yönetim standartlarının teşvik edilmesi, ve
4. Kritik minerallerin geri dönüşümünün artırılması.

MGO içerisinde bir politika uyumlulaştırılması çabasıdan bahsedilebilir ise de, kritik minerallerin neye ve kime göre kritik olduğu sorusu MGO'nun kendi içinde bir risk alanına işaret ettiği gibi, bu sorunun ülkelerin kendi özel koşullarına göre cevaplanması gerekir.⁸⁵ Bir ülke için kritik olan bir mineralin veya mineral grubunun bir başka ülke için bu nitelikte olmaması mümkün olduğu gibi, bir ülke için kritik olan bir mineralin veya mineral grubunun bir müddet sonra kritik olma özelliğini yitirmesi veya başka bazı mineral

⁸² "EIES Launch: Developing a Roadmap to Strategic Autonomy and a Competitive Energy Transition" başlıklı panel tartışmaları bu linkten izlenebilir, bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=6aejBjRPX4I>, (ET: 28.02.2025).

⁸³ Enerji Güvenliği Liderlik Konseyi'nin desteğiyle EIES-Avrupa, karar vericileri ve kamuoyunu bilgilendirmeyi ve tüm Avrupalılar için güvenlik ve refah sağlamak üzere ortak eylemler gerçekleştirmeyi amaçlayan derinlemesine araştırmalar ve yüksek etkili eğitim ve savunuculuk kampanyaları yürütmektedir. Empowering Europe: Developing a Roadmap to Strategic Autonomy and a Competitive Energy Transition, s. 4.

⁸⁴ Nakano, s. 66.

⁸⁵ Bkz. Isabelle Ramdoo, Grégoire Bellois, Murtiani Hendriwardani (Juillet 2024), Qu'est-ce qui rend les minéraux et les métaux « critiques » ? Un guide pratique à l'intention des gouvernements pour le développement de chaînes d'approvisionnement et de filières résilientes, International Institute for Sustainable Development [Le Forum intergouvernemental sur l'exploitation minière, les minéraux, les métaux et le développement durable (IGF)], <https://www.iisd.org/system/files/2024-07/igf-what-makes-minerals-metals-critical-fr.pdf>, (ET: 28.02.2025).

ve mineral grubunun kritik olması vasfını kazanması da olağan karşılanmalıdır.⁸⁶

MGO ortaklarının, kritik minerallere dair bir ortak güvenlik politikası etrafında bir araya gelebilmelerinin en önemli merhalesi, ortak bir kritik mineral listesi oluşturabilmelerinde yatar.⁸⁷ Ancak MGO'nun hem İlkeler hem de Çerçeve beyanlarında bir kritik mineral listesi verilmesinden özenle kaçınıldığı görülmektedir. Mefhum-u muhalifinden MGO'nun, kritik mineral listesi hazırlanması ve güncellenmesi aşamalarını, ortaklarının kendi bağımsız iç politika tasarrufu olarak gördüğü anlaşılmaktadır. MGO, bu anlamda listelerin hazırlanmasından ve güncellenmesinden ziyade, kritik mineral tedarik zincirinin bütünlüğünün sağlanması ve korunması üzerine bir ortaklaşmayı ifade etmektedir.⁸⁸

B. MGO Ortaklarının Kritik Mineral Listeleri

MGO Ortaklarının, kamuoyuna açıklandığını tespit edebildiğimiz kritik mineral listeleri ile ilgili web sayfası linki, işbu makalenin ekinde verilmektedir (*EK-1 MGO Ortaklarının Karşılaştırmalı Kritik Mineral Listesi*). MGO Ortaklarında kritik mineral listesini hazırlamak ve güncellemekle görevli kuruluşlar ile listelerin hazırlandığı/güncellendiği son tarihler aşağıdaki gibidir:

ABD: United States Geological Society (USGS), 2022⁸⁹

Almanya: AB seviyesinde ele alınmaktadır.⁹⁰

Avrupa Birliği: Ticaret ve Ekonomik Güvenlik Genel Müdürlüğü (*DG Trade and Economic Security*) ile İç Pazar, Sanayi, Girişimcilik ve KOBİ'ler Genel Müdürlüğü (*DG Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*), 2024.⁹¹

⁸⁶ “Bu sebeple belirtilen 37 maden ülkemiz için mevcut koşullar ile kritik maden konumunda olmakla birlikte kritiklik puanlarına göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. Gelecekte kritiklik puanı düşük herhangi bir maden üretiminin azalması, fiyat artışı ya da dış ticaret açığı gibi durumlar kritiklik puanının değişmesine yol açacaktır. Bu husus söz konusu madenlere ait kritiklik puanlarının belirli aralıklar ile güncellemesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.” Türkiye Kritik ve Stratejik Mineraller Listesi, s. 19.

⁸⁷ Ukrayna'nın Rusya tarafından işgaline bu açıdan bakan bir çalışma için bkz. Aigars Liepins, Ukraine's resources. Critical raw materials. <https://www.enseccoe.org/publications/ukraines-resources/>, (ET: 28.02.2025).

⁸⁸ ABD'de 1939 tarihli Stratejik ve Kritik Malzemeler Stok Yasası ile başlayan yasal düzenlemelerin kronolojik listesi için bkz. bkz. Tuna, İbrahim Kürşat. *Neomerkantilizm Perspektifinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Kritik Madenlere Yönelik Politikaları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024, s. 109-126.

⁸⁹ *Energy Act*, bu listenin hazırlanması görevini USGS'e vermiş, yine aynı yasal düzenlemedeki hükme göre 2022 yılında bu liste USGS tarafından hazırlanmıştır. Bkz. <https://www.usgs.gov/news/national-news-release-us-geological-survey-releases-2022-list-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁰ Federal Alman hükümeti, kritik mineraller için bir varlık fonu oluşturmuştur. Bkz. <https://www.kfw.de/Rohstofffonds/index-2.html#>, (ET: 28.02.2025).

⁹¹ https://policy.trade.ec.europa.eu/help-exporters-and-importers/accessing-markets/raw-materials_en, (ET:

Avustralya: Sanayi, Bilim ve Kaynaklar Bakanlığı, 2024⁹²

Birleşik Krallık: İş, Enerji ve Sanayi Stratejisi Departmanı.⁹³

Estonya: AB seviyesinde ele alınmaktadır.⁹⁴

Finlandiya: AB seviyesinde ele alınmaktadır.⁹⁵

Fransa: AB seviyesinde ele alınmaktadır.⁹⁶

Güney Kore: Ticaret, Sanayi ve Enerji Bakanlığı (*Ministry of Trade, Industry, and Energy*).⁹⁷

Hindistan: Madenler Bakanlığı (*Ministry of Mines*).⁹⁸

İsveç: AB seviyesinde ele alınmaktadır.⁹⁹

İtalya: AB seviyesinde ele alınmaktadır.¹⁰⁰

Japonya: Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (*Ministry of Economy, Trade and Industry*).¹⁰¹

Kanada: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2021¹⁰²

28.02.2025). Burada şu hususa önemle dikkat etmek gerekir: Kritik hammaddeler/mineraller, bir ticaret meselesi olarak ele alındığı sürece Avrupa Komisyonu münhasır yetkili olarak hareket edebilecektir (TFEU m. 3). Ancak ne zaman bu mesele bir güvenlik ve savunma meselesi olarak ele alınırsa, o zaman üye devletlerin söz sahibi olduğu *treaty-based* bir alandan bahsedilmesi gerekir. Hatırlanacak olursa, 2024 yılı Haziran ayındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerinden sonra Komisyon Başkanı seçilen von der Leyen, Ticaret ve Ekonomik Güvenlik portföylerini birleştirmiş, bu portföyü Slovak diplomat Maroš Šefčovič'e tevdi etmişti.

⁹² Avustralya federal hükümetinin 2023-2030 Kritik Mineraller Stratejisi için bkz. <https://www.industry.gov.au/sites/default/files/2023-06/critical-minerals-strategy-2023-2030.pdf>, (ET: 28.02.2025).

⁹³ British Geological Survey (BGS). Bkz. <https://www.bgs.ac.uk/>, (ET: 28.02.2025). BGS'nin kritik mineraller ile ilgili akademik araştırma kolu olarak The UK Critical Minerals Intelligence Centre (CMIC) kurulmuştur. Bkz. <https://ukcmic.org/index.html>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁴ 2023 yılında İklim Bakanlığı kurulmuş, mineral kaynakları portföyü bu bakanlığa verilmiştir. Jeolojik Araştırmalar kurumu da bu bakanlığa bağlanmıştır. Eesti Geoloogiateenistus (*Geological Survey*) için bkz. <https://egt.ee/>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁵ Ekonomik İlişkiler ve Çalışma Bakanlığı (*Ministry of Economic Affairs and Employment*) ile Geologian tutkimuskeskus (*Geological Survey*) için bkz. <https://www.gtk.fi/>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁶ Ekonomi, Maliye ve Endüstriyel ve Dijital Egemenlik Bakanlığı (*Ministère de l'Économie des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique*), Avrupa ve Dışişleri Bakanlığı ile koordine etmektedir. Ayrıca Jeolojik Araştırmalar ve Madenler Bürosu (*le BRGM, Bureau de recherches géologiques et minières*). Bkz. <https://www.brgm.fr/fr/>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁷ Bkz. <https://english.motie.go.kr/#anchor1>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁸ Bkz. <https://mines.gov.in/webportal/home>, (ET: 28.02.2025). 2024 yılında Milli Kritik Mineraller Misyonu başlatıldı. Bkz. <https://pib.gov.in/PressReleaseIframePage.aspx?PRID=2097309>, (ET: 28.02.2025). Haziran 2023 tarihli Kritik Mineraller Tespit Komisyonu Raporu (*Report the Committee on Identification of Critical Minerals*) için ise bkz. <https://mines.gov.in/admin/download/649d4212cceb01688027666.pdf>, (ET: 28.02.2025).

⁹⁹ Geological Survey of Sweden, [https://www.sgu.se/en/mineral-resources/critical-raw-materials/#:~:text=In%20Sweden%20there%20are%20known,REE\)%2C%20bismuth%20and%20tungsten](https://www.sgu.se/en/mineral-resources/critical-raw-materials/#:~:text=In%20Sweden%20there%20are%20known,REE)%2C%20bismuth%20and%20tungsten), (ET: 28.02.2025).

¹⁰⁰ Girişimler ve İtalya'da Üretildi Bakanlığı (*Ministero delle Imprese e del Made in Italy*), <https://www.mimit.gov.it/it/>, (ET: 28.02.2025).

¹⁰¹ Bkz. <https://www.meti.go.jp/english/index.html>, (ET: 28.02.2025). Doğal Kaynaklar ve Enerji Ajansı (Agency for Natural Resources and Energy), <https://www.enecho.meti.go.jp/en/>, (ET: 28.02.2025).

¹⁰² Bkz. <https://www.canada.ca/en/campaign/critical-minerals-in-canada/critical-minerals-an-opportunity-for-canada.html>, (ET: 28.02.2025).

Norveç: Ticaret, Sanayi ve Balıkçılık Bakanlığı (*Ministry of Trade, Industry and Fisheries*).¹⁰³ AB seviyesinde ele alınmaktadır.¹⁰⁴

C. Türkiye'nin Kritik Mineraller Yol Haritası: 2025 Raporu

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Tabii Kaynaklar Daire Başkanlığı tarafından 23 Ocak 2025 tarihinde kamuoyu ile “Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu” başlıklı bir belge paylaşılmıştır.¹⁰⁵ İçerisinde de ifade edildiği üzere Rapor’un, MGO kurucu ortaklarından olan Avrupa Birliği, ABD, Japonya, Birleşik Krallık ve Avustralya kritik mineraller listelerini dikkate alarak hazırlandığı anlaşılmakta,¹⁰⁶ bu doğrultuda alüminyum, bakır, çinko, demir, gümüş, lityum, mangan ve titanyum’un Türkiye için “Yüksek Öneme Sahip Kritik Madenler” olarak öne çıktığı görülmektedir.¹⁰⁷ Raporda hem kritik madenler hem de stratejik madenler için tanım getirilmiş olması da önemlidir.¹⁰⁸ Rapor, bir zaman aralığı belirtilmemiş olsa da, düzenli aralıklarla güncellenecektir.¹⁰⁹

Kritiklik ve stratejilik vasfının belirlenmesinde, öncelikle küresel olarak önem arz eden madenler aday maden olarak belirlenmiş,¹¹⁰ ardından adaylar içinde yer alıp da hesaplama verileri net şekilde elde edilebilen 37 maden için kritiklik puanı hesabı yapılmıştır.¹¹¹ Aday

¹⁰³ Geological Survey of Norway, <https://www.ngu.no/en>, (ET: 28.02.2025).

¹⁰⁴ Bkz. <https://www.ngu.no/en/geological-resources/critical-raw-materials>, (ET: 28.02.2025).

¹⁰⁵ Bkz. https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/TKDB/tr/Belgeler/Tu%CC%88rkiye_Kritik_ve_Stratejik_Madenler_Raporu.pdf, (ET: 28.02.2025).

¹⁰⁶ Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 7.

¹⁰⁷ 2003 yılı gibi erken bir tarihte, İstanbul Ticaret Odası tarafından yapılan yayında bu hususlara değinilmiştir. Bkz. Alkin, Kerem vd. *Türkiye'nin Stratejik Yeraltı Kaynakları Ekonomik Değerleri ve Uluslararası Yeri*. İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2003. Bu hususta yapılan ilk çalışmalardan biri için bkz. Tuna, İbrahim Kürşat. *Stratejik ve Kritik Madenlere İlişkin Küresel Politikalar Çerçevesinde Türkiye'deki Stratejik Ve Kritik Madenlerin Ulusal Güvenliğe Etkileri*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Yüksek Lisans Tezi.

¹⁰⁸ Kritik madenler: “Arz kesintisi veya yüksek fiyat artışı halinde ciddi ekonomik sorunların veya tedarik güvenlik zafiyetinin doğabileceği, sanayi üretiminin temel girdilerinden olan ve yüksek arz riski taşıyan madenler.” Stratejik madenler: “Ulusal güvenlik ve ekonomik refah için temel öneme sahip olan ve iç veya dış etkenler nedeniyle arzı kısıtlanabilir madenler.”

¹⁰⁹ “Bu sebeple belirtilen 37 maden ülkemiz için mevcut koşullar ile kritik maden konumunda olmakla birlikte kritiklik puanlarına göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. Gelecekte kritiklik puanı düşük herhangi bir maden üretiminin azalması, fiyat artışı ya da dış ticaret açığı gibi durumlar kritiklik puanının değişmesine yol açacaktır. Bu husus söz konusu madenlere ait kritiklik puanlarının belirli aralıklar ile güncellemesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.” Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 19.

¹¹⁰ Aday madenler belirlenirken; İthalat-İhracat Rakamları (TÜİK, 2023), Herfindahl-Hirschman İndeksi, Daha Önceden Yapılan Çalışmalar, Küresel Kritik ve Stratejik Maden Listeleri dikkate alınmıştır. Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 7. Kritiklik değerlendirmesinde kullanılan karşılaştırmalı yöntemler için bkz. Göçmen Polat, Elif / Yücesan, Melih / Gül, Muhammet. “A Comparative Framework for Criticality Assessment of Strategic Raw Materials in Turkey.” *Resources Policy*, Vol. 82, 2023, s. 1-14.

USGS tarafından kullanılan yöntemler için bkz. Rowan, 2024.

¹¹¹ Aday madenler sırasıyla: Altın, Alüminyum/Boksit, Antimuan, Arsenik, Bakır, Barit, Bentonit, Berilyum, Bizmut, Bor, Civa, Çinko, Demir, Diatomit, Doğal Taşlar, Elmas, Feldspat, Florit, Fosfat, Galyum, Germanyum,

madenler içinden hangilerinin kritik maden vasfı taşıdığı belirlenirken ise Küresel Kritik ve Stratejik Maden Listeleri, Yenilenebilir Enerji Sektöründe Kullanılan Madenler, Dış Ticaret Verileri, Piyasa Durumu ve Politik İstikrar gibi kriterler dikkate alınmıştır.¹¹² Raporun vardığı sonuçlara göre lityum, gümüş, titanyum, demir, manganez, çinko, bakır ve alüminyum *yüksek öneme sahip kritik maden* olarak sınıflandırılmıştır.¹¹³ Nikel, nadir toprak elementleri, kömür, paladyum, kobalt, bizmut, arsenik, molibden, galyum, kurşun, kadmiyum, indiyum, germanyum, niyobyum, kalay, civa, antimuan, barit ve grafit ise *önemli kritik maden* olarak belirlenmiştir.¹¹⁴ Son olarak berilyum, florit, krom, bor, platin, manyezit, feldspat, kaolen, trona ve bentonit de *potansiyel kritik maden* olarak kategorize edilmiştir.¹¹⁵

ETKB tarafından yayımlanan Rapor'daki kritik mineral listesi, EK-1 MGO ORTAKLARININ KARŞILAŞTIRMALI KRİTİK MİNERAL LİSTESİ'ne son sütun olarak eklenmiştir. Böylece kritik mineraller konusunda MGO Ortakları ile MGO Forum üyelerinden olan Türkiye arasında öncelik ve önem açısından bir karşılaştırma yapma imkânı sağlanmış olmaktadır.

Son olarak Rapor'da, ETKB tarafından hazırlanan Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu'nu devam şeklinde bu defa "*Kritik Madenler Strateji Belgesi*"nin hazırlığına başlandığı da ifade edilmektedir.¹¹⁶

IV. ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN MİNERAL GÜVENLİK ORTAKLIĞI

Giriş bölümünde de vurguladığımız üzere, kritik mineraller yeni enerji jeopolitiğinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Kritik minerallere yönelik bu küresel etkileşim, öngörülemez sonuçları nedeniyle devletleri daha esnek iş birliği modellerine yönlendirmektedir. Zira devletlerin ortak hedeflere ulaşabilmesi için iş birliği yapmaları bir

Grafit, Gümüş, Hafniyum, İndiyum, Jips, Kadmiyum, Kalay, Kaolin, Kireçtaşı, Kobalt, Kömür, Krom, Kurşun, Lityum, Manganez, Manyezit, Metalik Silisyum, Molibden, Nadir Toprak Elementleri, Nikel, Niyobyum, Paladyum, Perlit, Platin, Pomza, Potasyum, Renyum, Rodyum, Rubidyum, Selenyum, Sezyum, Skandiyum, Stronsiyum, Tantalyum, Tellür, Titanyum, Toryum, Trona, Tungsten, Uranyum, Vanadyum, Zirkonyum.

¹¹² Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 8.

¹¹³ Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 15.

¹¹⁴ Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 15.

¹¹⁵ Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 15.

¹¹⁶ "Bu rapor yeşil enerji dönüşümü, ileri teknoloji uygulamaları ve savunma sanayi gelişimi için gerekli kritik madenler açısından ülkemizin bir projeksiyonu olmakla birlikte tedarik zinciri güvenliği, stok planlaması, cevher ihracat standartları, üretim planlaması ve bu planlamaların özel sektör tarafından da benimsenmesi için gerekli teşvik mekanizmalarını içeren bir yol haritasının hazırlanması gerektiğini de ortaya çıkarmıştır. 2025 yılı içerisinde bahsedilen tüm hususları içeren 'Kritik Madenler Strateji Belgesi' hazırlanması için çalışmalarımız başlamıştır." Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu, s. 19.

zorunluluk haline gelmiştir. MGO, bir iş birliği örneği olarak esnek ve gayriresmî bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, MGO'nun bir uluslararası örgüt veya hükümet dışı bir örgüt olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, MGO'nun hukuki yapısını anlamak için öncelikle ne olmadığı üzerinden bir inceleme sunulacaktır. Devamında ise oluşumun temel özellikleri çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır.

A. Uluslararası İş Birliği Yöntemleri Çerçevesinde Mineral Güvenliği Ortaklığı Ne Değildir?

MGO'nun uluslararası hukuk çerçevesinde kategorize edilebilmesi için oluşumun günümüzdeki iş birliği yöntemleri bakımından incelenmesi gerekmektedir. Bu iş birliği yöntemlerinin başında *uluslararası örgütler* gelmektedir. İkinci yaygın iş birliği yöntemi ise *hükümetler dışı örgütler* aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Devamında ise gayriresmi iş birliği oluşumlarından bahsetmek mümkündür. Bu bölümde MGO'nun bir uluslararası örgüt veya bir hükümetler dışı örgüt olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği incelenecektir.

Uluslararası ilişkilerin yürütülmesi bakımından dikkat çeken en önemli olgu değişen koşulların ve bu koşulların yarattığı yeni ihtiyaçların her daim devletler arasındaki ilişkileri etkilediğidir.¹¹⁷ Ortaya çıkan bu koşullar ve yeni ihtiyaçlar devletleri giderek daha yoğun bir biçimde iş birliğine zorlamakta ve devletler arasındaki sınırların daha da görünmez hale gelmesine sebep olmaktadır.¹¹⁸ Uluslararası örgütler bu ihtiyaçlar doğrultusunda iş birliği sağlanması amacıyla yaratılmış süjelerdir. Başka bir ifade ile uluslararası örgütler uluslararası düzeyde iş birliği yapılmaksızın çözülemeyecek olan bazı işlevlerin gerçekleştirilmesi üzerine kurulmuşlardır.¹¹⁹ İş birliğinin bir zorunluluk haline gelmesi ve bu iş birliğinin yönetilmesi bakımından uluslararası örgütler büyük önem arz etmektedirler.¹²⁰

Uluslararası örgütlerin her biri amaçları, örgütlenme biçimi, yetkileri, üyeleri gibi konularda değişik nedenlere bağlı olarak farklı hukuksal yapı sergileyebilmektedir.¹²¹ Ancak temel itibarıyla örgütlerin beş asli özelliği bulunmaktadır. Bunların ilki uluslararası örgütlerin bir andlaşma ile kurulmalarıdır.¹²² Bir uluslararası andlaşma ile kurulan uluslararası örgütler akdi oluşumlardır.¹²³ Uluslararası örgütlerin diğer önemli özelliği kurumsal yönleridir.

¹¹⁷ Özen, Çınar / Tonus, Özgür. *Uluslararası Örgütler*. Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2017, s. 6.

¹¹⁸ Çınar / Tonus, s. 6.

¹¹⁹ Daha detaylı bilgi için bkz. Mitrany, David. "The Functional Approach to World Organization." *Royal Institute of International Affairs 1944*, Vol. 24. No. 3, 1948, s. 350-363.

¹²⁰ Bu kapsamda uluslararası örgütler asli süje olan devletlerin yanında türemiş süje olarak yer almışlardır.

¹²¹ Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. 21. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022, s. 191.

¹²² Pazarıcı, s. 193.

¹²³ Çağırın, Mehmet Emin. *Uluslararası Örgütler*. 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024, s. 8.

Kurumsal yapı örgütün süreklilik arz ettiğinin göstergesi olup örgütün organları ve karar mekanizmaları ile ortaya çıkmaktadır.¹²⁴ Bu nedenle uluslararası örgütlerin resmi organları ve merkezi bir komuta zinciri bulunmalıdır. Uluslararası hukukun süjesi olan bu aktörlerin ayrı bir hukuki şahsiyetleri bulunmaktadır. Zira uluslararası örgütlerin dünya düzenindeki rolü uluslararası hukuk kişiliğine sahip olmalarına dayanmaktadır.¹²⁵ Ancak uluslararası örgütler sınırlı bir hukuk kişiliğini haizdir. Denk'in de ifade ettiği üzere uluslararası örgütler özel ve sınırlı yetkili uluslararası hukuk kişileridir.¹²⁶ Bu sınır örgütün kurucu andlaşması çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre uluslararası örgütlerin kurucu andlaşmada belirlenen amaçlarını gerçekleştirme ve işlevlerini yerine getirme ehliyeti ancak bu hukuki şahsiyetleri sayesinde olacaktır.¹²⁷ Bu bağlamda uluslararası örgütler kuruldukları anda uluslararası hukukun öznelere haline gelecek ve uluslararası düzlemde hak ve yükümlülükleri uygulama kapasitesine sahip olacaklardır.¹²⁸

Uluslararası örgütlerin bir diğer özelliği işlevsel olmalarıdır. Buna göre uluslararası örgütler belli bir işlev temelinde oluşturulmuştur. Devletlerin güvenlik, ekonomi veya teknik konulardaki bağımlılıklarının bir sonucu olarak iş birliği zorunluluk haline gelmiş ve devletler tek başına yapamadıkları işleri birlikte yapabilmek amacıyla uluslararası örgütleri işlevsel birimler olarak yaratmışlardır. Uluslararası örgütler bakımından son ve oldukça önemli olan özellik ise iş birliğidir. Devletlerin ortak amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket etmeleri iş birliği olarak tanımlanabilir.¹²⁹ Kurucu andlaşma ile oluşturulan kurumsal çerçeve, devletlerin iş birliğini sürekli ve kalıcı hale getirmesini sağlamaktadır.¹³⁰

Uluslararası Adalet Divanı da bu beş özelliği belirten kararlar vermiştir. Silahlı çatışmalarda nükleer silahların kullanımının yasallığını değerlendirdiği Divan'ın kararına göre “uluslararası örgütler, onları oluşturan devletler tarafından kendilerine verilen yetkilerle sınırlandırılan ve bu devletlerin örgüte devrettikleri ortak çıkarların teşvikiyle bağlantılı olan ihtisas ilkesine [örgütlerin yalnızca kuruluş amaçları doğrultusunda ve kurucu devletlerin kendilerine tanıdığı yetkiler çerçevesinde hareket etmesi ilkesi] tabi olarak yönetilirler”.¹³¹

¹²⁴ Çağiran, s. 9.

¹²⁵ Shaw, N. Malcolm. *International Law*. Sixth Edition, Cambridge University Press, 2008, s. 1296.

¹²⁶ Denk, Erdem. *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 29.

¹²⁷ Çağiran, s. 10. Kurucu anlaşma çerçevesinde verilen yetkilerin ötesinde yetki kullanması *ultra-vires* olacaktır.

¹²⁸ Shaw, s. 1297.

¹²⁹ Çağiran, s. 11.

¹³⁰ Çağiran, s. 11.

¹³¹ Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion, I. C. J. Reports 1996, s. 16.

Uluslararası örgütlerin hukuki mahiyetinin incelendiği bu karara göre de uluslararası örgütler devletler tarafından belirli bir işlevi yerine getirmesi amacıyla kurulan sınırlı bir hukuki şahsiyeti olan birimlerdir. Denk de uluslararası örgütleri benzer şekilde tanımlamaktadır: “Uluslararası örgütler, devletler tarafından belirli bir amaca yönelik olarak ve belirli yetkilerle kurulmaları nedeniyle sınırlı ya da işlevsel kişilik kazanan ve süreklilik taşıyan uluslararası hukuk kişileridir”.¹³²

Bu beş temel özelliğe göre iş birliğinin hukuki statüsünü belirleyen bir kurucu andlaşmanın (iş birliğini kurumsallaştıran akdi bir işlemin) ve kurumsal yapının mevcut olmaması ortaya çıkan birimin uluslararası örgüt olarak nitelendirilmesine engel olacaktır. Kurumsal yapı, uluslararası örgütlerin maddi unsurunu teşkil etmektedir.¹³³ Zira örgüt olabilmenin asgari koşulu olarak kabul edilen en az üç organın ortaya çıktığı yaygın bir şekilde görülmektedir.¹³⁴ Bunlar sekreteryaya, genel yetkili organlar ve özel yetkili organlardır.¹³⁵ MGO uluslararası bir (kurucu) andlaşma ile oluşturulmadığı gibi kurumsal yapı ve ayrı bir hukuki şahsiyeti de haiz değildir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere MGO’nun sekretaryası ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda uluslararası örgütlerin düzenli işleyişini sürdürebilmesi ve görevlerini yerine getirebilmesi için üye devletlerden bağımsız ve onlardan ayrı bir idari ve bürokratik yapıya sahip olması gerektiği önemle vurgulanmalıdır.¹³⁶ Bağımsız bir sekreteryaya ise tüzel kişiliği haiz uluslararası örgütün en önemli temsil organıdır. Ancak MGO’nun bağımsız ve üye devletlerden ayrı bir sekretaryası bulunmamaktadır. Bu çerçevede aşağıda da detaylandıracağımız üzere MGO’nun uluslararası bir örgüt olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

MGO’nun hükümetler dışı bir örgüt (HDÖ) olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorgulanabilir. Her ne kadar hükümetler dışı örgütlerin tanımı üzerinde görüş birliği sağlanamamış olsa da HDÖ’ler genellikle “*hükümetler arası andlaşmalarla kurulmayan örgüt*” olarak tanımlanmaktadır.¹³⁷ HDÖ’ler farklı uluslara mensup özel kişilerin bir araya gelmesi ile oluşturulan kuruluşlardır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken nokta kurucu kişilerin hukuki statüsü nedeniyle HDÖ’lerin hükümetler arası bir andlaşma ile ortaya çıkmadığıdır.¹³⁸ Zira örgütün kurucu belgesi kurulduğu devletin ulusal hukukunun belirlediği

¹³² Denk, s. 32.

¹³³ Çağırın, s. 331.

¹³⁴ Denk, s. 53.

¹³⁵ Denk, s. 53.

¹³⁶ Denk, s. 54.

¹³⁷ Çağırın, s. 11.

¹³⁸ Çağırın, s. 22.

usullere göre yapılan işlemdir.¹³⁹ Bu bağlamda HDÖ'ler ulusal hukuk düzenlerine bağlıdır.¹⁴⁰ Faaliyetlerin yürütülmesi bakımından kurumsal yapıları ve organları mevcuttur. Kazanç sağlama amacıyla değil toplumsal fayda amacıyla hareket ederler. Uluslararası örgütlerden farklı olarak HDÖ'lerin uluslararası hukuk şahsiyeti mevcut değildir. MGO'nun HDÖ olarak değerlendirilememesinin en önemli gerekçesi ise kurumsal bir yapıdan yoksun olmasıdır. Bu bağlamda MGO'nun HDÖ olarak kategorize edilmesi de bu aşamada mümkün gözükmemektedir.

B. Uluslararası İş Birliği Yöntemleri ve Mineral Güvenliği Ortaklığı

Keohane ve Nye uluslararası iş birliğinin temel olarak üç ana metodla gerçekleştirildiğini iddia etmişlerdir. Bunların ilki devletlerarası (veya hükümetler arası)¹⁴¹, ikincisi hükümetler ötesi veya hükümetler aşırı ve son olarak transnasyonel iş birlikleridir.¹⁴² İlk iş birliği yöntemi doğrudan egemen devletler arasında genellikle uluslararası kuruluşlarla ve resmi andlaşmalar ile sağlanmaktadır. Bu iş birliği yöntemi liberal uluslararası sistemin temel taşı oluşturmaktadır.¹⁴³ Hükümetler ötesi iş birliği yöntemi ise gayriresmi niteliği haiz olup bağlayıcı olmayan düzenlemelere dayanmaktadır.¹⁴⁴ Transnasyonal iş birliği ise devletlerden bağımsız olarak özel devlet dışı aktörler tarafından yönetilen iş birliğini ifade etmektedir.¹⁴⁵ Bu aktörler farklı ülkelerdeki bireyler, şirketler, sivil toplum kuruluşları veya diğer aktörleri de kapsayabilir.¹⁴⁶

Bir iş birliği platformu olan MGO'nun temel özelliklerinin başında resmi ve bağlayıcı nitelikte olmaması ve kurumsal yapıdan yoksun olması gelmektedir. İkinci olarak MGO son derece esnek niteliği haiz olup nispeten düşük siyasi görünürlüğe sahiptir. Bu yapı, özellikle Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan iş birliği yöntemlerinden biriyle tabandan uyum göstermektedir. Bu iş birliği metodu Keohane ve Nye tarafından belirtilen “hükümetler ötesi” veya “hükümetler aşırı” (*transgovernmental*) iş birliği olarak nitelendirilmektedir. Oldukça

¹³⁹ Çağırın, s. 22.

¹⁴⁰ Pazarcı, s. 192.

¹⁴¹ Günümüzde uluslararası örgüt yerine hükümetler arası örgüt nitelendirilmesi de yapılmaktadır. Her iki terim birbirinin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Çağırın iki terim arasındaki nüans farkına atıf yaparak hükümetler arası örgüt nitelemesinde oluşumun yalnızca devletler tarafından yaratıldığı ve yalnızca devletler arasındaki iş birliğine hizmet ettiği inancı bulunmaktadır. Çağırın, s. 7.

¹⁴² Keohane, Robert O., / Joseph S. Nye. “Transgovernmental Relations and International Organizations.” *World Politics*, Vol. 27, No. 1, 1974, s. 39-62.

¹⁴³ Eilstrup-Sangiovanni, s. 197.

¹⁴⁴ Keohane / Nye, s. 43.

¹⁴⁵ Keohane / Nye, s. 43.

¹⁴⁶ Eilstrup-Sangiovanni, s. 197.

tartışmalı olmakla beraber hükümetler ötesi bu iş birliği oluşumlarının liberal uluslararasııcılığı başka bir ifade ile bağlayıcı ve resmi iş birliği yöntemlerini zayıflatığı iddia edilmektedir.¹⁴⁷

Örneğin Huntington modern uluslararası ilişkilerin yürütülmesi ve dünya siyasetinde uluslararası örgütlerin nispeten önemini yitirdiği vurgusunu yapmaktadır. Karşılıklı bağımlılık ve iş birliği artmasına rağmen 20. yy. hâkim olan iş birliği yöntemi liberal uluslararasııcılıktan uzaklaşmaktadır.¹⁴⁸ Zira uluslararası örgütler onu var eden kurucu andlaşma ile sınırlı işlevseldir.¹⁴⁹ Huntington uluslararası örgütlerin hantal yapılarını eleştirir ve uluslararasııcılığın bir çıkmaz sokak olduğunu iddia eder.¹⁵⁰ Uluslararası örgütlerin hantal işleyişine zıt bir şekilde hükümetler ötesi oluşumların dünyayı birbirine bağlayan ağlar yaratmak suretiyle hızlı ve esnek iş birliği sağlandığını ifade eder.¹⁵¹

21. yy.'da devletlerin birbirlerine karşılıklı bağımlılıkları artmıştır ancak iş birliği yalnızca geleneksel liberal uluslararası örgütler kanalıyla yapılmamaktadır.¹⁵² Bu iş birliği yönteminin yerine “uyum sağlayabilen ve merkezi olmayan bir ağ modeli tercih edilmektedir”.¹⁵³ Bu ağlar hükümetler ötesi olarak nitelendirilmektedirler. Bu şekilde ifade edilmelerinin sebebi ise bu ağlar ile sağlanan iş birliğinin, resmi müzakerelerden ziyade sık etkileşimler yoluyla gelişen esnek yapılandırılmış bağlara dayanmasıdır.¹⁵⁴ Kal’a göre hükümetler ötesi ağlar günümüz iş birliği metodlarının en geniş yelpazesini oluşturmaktadır.¹⁵⁵ Aynı görüşte olan Slaughter da devlet merkezli uluslararası sistemi eleştirerek ağların güçlü etkisini savunmaktadır: “*Uluslararası sistemi, ulus-devletler—bilye topları veya kara kutular gibi tekil varlıklar—olarak düşünmeyi bırakın; bunu devletlerden ayrı, “üstte” bulunan*

¹⁴⁷ Huntington, Samuel P. “Transnational Organizations in World Politics”. *World Politics*, Vol. 25, No. 3, 1973, s. 334-368, Keohane / Nye, s. 39-62, Slaughter, Anne-Marie. *A New World Order*. Princeton University Press, 2005.

¹⁴⁸ Raustiala, s. 2-3.

¹⁴⁹ Huntington, s. 334-368.

¹⁵⁰ Huntington, s. 334-368.

¹⁵¹ Huntington, s. 334-368.

¹⁵² Raustiala’nın iddiasına hükümetler ötesi iş birliği uluslararası hukukta önemli bir gelişmedir fakat Slaughter’ın iddiasının aksine bu iş birliği yöntemi liberal uluslararasııcılığı zayıflatmaktan çok güçlendirecektir. Zira Kal’a göre hükümetler arası iş birliği (andlaşmalar) ile hükümetler ötesi iş birliği (ağlar) arasında bir rekabetten ziyade sinerjik bir ilişki vardır. Raustiala, s. 6. Zira ağlar andlaşmaların iyi işlenmesine yardımcı olabilirler. Ayrıca ağlar boşluk doldurucu bir rol oynayabilirler yani andlaşmaların siyasi veya ekonomik olarak imkânsız olduğu durumlarda, ağlar alternatif bir iş birliği metodu sağlar. Ayrıca, diğer durumlarda ağlar andlaşmaların müzakerelerini kolaylaştırabilir. Bu nedenle en olası tahmin, hükümetler ötesi iş birliği yöntemlerinin geleneksel uluslararası hukuk araçlarını yerinden etmekten çok tamamlayacağı iddiasıdır. Raustiala, Kal. “The Architecture of International Cooperation: Transgovernmental Networks and the Future of International Law.” *Virginia Journal of International Law*, Vol. 43, No.1, 2002, s. 6.

¹⁵³ Raustiala, s. 4-5.

¹⁵⁴ Raustiala, s. 4-5.

¹⁵⁵ Raustiala, s. 4-5.

uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulan kurallara tabi bir sistem olarak hayal etmeyin”.¹⁵⁶ Slaughter da devletlerin güçlü aktörler olarak varlıklarını sürdürdüklerini ancak birbirleri ile ilişkilerini yalnızca hükümetleri aracılığıyla değil, yasama ve yargı organları aracılığıyla da yürüttüklerini ifade etmektedir.¹⁵⁷ Slaughter da liberal uluslararasııcılığın zayıfladığını iddia ederek ağların 21. yy. bilgi çağı için en uygun iş birliği yöntemi olduğunu belirtmektedir.¹⁵⁸

C. Hükümetler Ötesi İş Birliği Platformu Olarak MGO

MGO’nun hükümetler ötesi bir oluşum olarak nitelendirilebilmesi için hem uluslararası örgütlerden farkının tespit edilmesi hem de bazı koşulların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu bağlamda uluslararası örgütler bakımından belirleyici olan üyelik, kurumsal yapı, resmiyet, yükümlülük ve sorumluluk ve karar alma süreçlerinin hükümetler ötesi oluşumlar bakımından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Hükümetler ötesi oluşumları inceleme konusu yapan Raustiala, Eilstrup-Sangiovanni ve Zaring¹⁵⁹ bu oluşumları uluslararası örgütlerin temel özellikleri çerçevesinde açıklamışlardır. MGO’nun hukuki statüsünün de zıddı üzerinden incelenmesi oluşumun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Zira Denk de uluslararası örgütlerin, devletlerin belirli konu veya alanlarda ortak çalışma prensipleri belirleyerek oluşturdukları iş birliği platformlarından farklı olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁶⁰

Bu bağlamda bir iş birliği platformu olan MGO, uluslararası örgütlerin sahip olduğu temel unsurlar üzerinden (üyelik, kurumsal yapı, yarattığı yükümlülükler ve hukuki bağlayıcılık) değerlendirme konusu yapılacaktır.

1. Üyelik

Uluslararası örgütlere üyelik XIX. yy. ikinci yarısına kadar yalnızca devletlere tanınmış

¹⁵⁶ Slaughter, s. 5. Slaughter’a göre uluslararası hukukun devletler üzerine kurulu bir sistem olarak değerlendirilmesi halinde, uluslararası iş birliğinin paradigmatik biçimi çok taraflı uluslararası andlaşmalar olacaktır. Ancak bu andlaşmalar yıllar süren müzakereler sonucunda büyük bir ihtişam ve resmiyetle imzalanıp onaylanır ve sürekli hayatta tutulmaya çalışılır. Bu müzakerelere katılan devletlerin temsilcisi (devlet başkanı veya dışişleri bakanı) devleti temsilen tek sesle konuşur. Bunu eleştiren Slaughter “bir devletin farklı parçaları arasındaki herhangi bir farklılık, ulusal düzeyde çözülmelidir; birleştirici devlet anlayışı, bu farklı hükümet kurumlarının varlığını örtbas eder” demektedir. Slaughter, s. 13.

¹⁵⁷ Slaughter, s. 5.

¹⁵⁸ Raustiala, s. 4-5.

¹⁵⁹ Raustiala, s. 4-5., Zaring, David. “International Law by Other Means: The Twilight Existence of International Financial Regulatory Organizations.” *The Texas International Law Journal*, Vol. 33, No. 2, 1998, s. 281.

¹⁶⁰ Denk, s. 27.

bir imtiyaz olarak kabul edilmiştir.¹⁶¹ BM'nin kurulması ve uluslararası örgütlerin de uluslararası hukuki şahsiyete sahip olduklarının kabul edilmesi üzerine onların da diğer uluslararası örgütlere üye olabileceği kabul edilmeye başlamıştır.¹⁶² Fakat bu durum, uluslararası örgütlerin kurulması ve bunlara üyelik sürecinde devletlerin tekeline son verildiği anlamına gelmemektedir.¹⁶³ Bu çerçevede uluslararası örgütlere üyelik bakımından devlet bir bütün olarak ele alınır ve devletlerin tek bir sesle konuştuğu varsayılır. Bu ses genellikle devlet başkanı ya da dışişleri bakanına aittir.¹⁶⁴ Hükümetler ötesi iş birliği platformlarında ise devlet bir bütün olarak değil parçalanmış bir yapı olarak tasvir edilir.¹⁶⁵ Buna göre bu tür iş birliği yönteminde “bir dış politika aktörü olarak devletin bütünlüğü bozulur”.¹⁶⁶

Hükümetler ötesi iş birliği platformlarında uluslararası siyasetin ana aktörleri ise dışişleri bakanlıkları ve hükümetlerin merkez organları değil, ulusal hükümetlerin alt birimlerinde bulunan yüksek ve orta düzey yetkililerdir.¹⁶⁷ Uluslararası örgütlere benzer şekilde MGO'nun katılımcıları devletlerdir.¹⁶⁸ Ancak MGO'nun uluslararası örgütlerde olduğu gibi resmi bir üye listesi bulunmamaktadır. Bu nedenle hükümetler ötesi bir oluşum olan MGO bakımından üye devlet değil *katılımcı devlet* terimi daha doğru bir kullanım olacaktır.

Devletlerden farklı olarak ulusalüstü (*supranational*) bir oluşum olan Avrupa Birliği de katılımcılar arasında yer almaktadır.¹⁶⁹ Her ne kadar devletler ortak olarak katılmış olsa da MGO tarafından gerçekleştirilen forum etkinliklerine MGO'ya ortak ülkelerden ve mineral üreten ülkelerden bakanlar ve üst düzey yetkililer katılmaktadır.¹⁷⁰ MGO proje bileşenleri

¹⁶¹ Çağırın, s. 201-202.

¹⁶² Bu hususta bkz. Uluslararası Adalet Divanı'nın 11 Nisan 1949 tarihli “BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini” istişari mütalaası. *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion: I.C. J. Reports, 1949, s. 175.

¹⁶³ Çağırın, s. 202.

¹⁶⁴ Eilstrup-Sangiovanni, s. 199.

¹⁶⁵ Eilstrup-Sangiovanni, s. 199.

¹⁶⁶ Keohane / Nye, s. 44.

¹⁶⁷ Eilstrup-Sangiovanni, s. 199.

¹⁶⁸ İlk ortak ülkeler: ABD, Avustralya, Kanada, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hindistan, İtalya, Japonya, Norveç, Güney Kore, İsveç, Birleşik Krallık ve AB. Eylül 2024 tarihinde MGO forumuna 15 yeni ülke daha katılmıştır, Türkiye de bu yeni ortaklardan birisidir: Arjantin, Ekvador, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Grönland, Kazakistan, Meksika, Namibya, Peru, Filipinler, Sırbistan, Türkiye, Ukrayna, Özbekistan ve Zambiya. Bu geniş katılım, kritik hammaddelerin sürdürülebilir ve güvenli bir şekilde tedarik edilmesine yönelik küresel iş birliğini desteklemeyi amaçlamaktadır. European Commission, EU and US welcome new members to Minerals Security Partnership, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (ET: 7.11.2024).

¹⁶⁹ AB, BM Uzmanlık Kuruluşları, WTO gibi birçok uluslararası örgüte de üyedir. Çağırın, s. 213.

¹⁷⁰ US Department of State, Statement on the First High-Level Minerals Security Partnership (MSP) Forum Event, 18 July 2024, <https://www.state.gov/statement-on-the-first-high-level-minerals-security-partnership-msp-forum-event/>, (ET: 07.11.2024).

arasında iş birliğine ortak devletler, forum üyeleri ve özel sektör bulunmaktadır.¹⁷¹ Desteklenen projeler çerçevesinde gerçekleştirilen eylemler arasında proje bilgi paylaşımı, kritik minerallerle ilgili fırsatlar üzerine sunumlar veya jeolojik araştırma ve haritalama bulunabilmektedir.¹⁷²

2. Kurumsal Yapı

MGO'nun hukuki statüsünün anlaşılması bakımından incelenmesi gereken ikinci unsur kurumsal yapıdır. Kurumsal yapı uluslararası örgütler bakımından maddi unsuru oluşturur. Çağiran'ın da ifade ettiği üzere uluslararası örgüte hareket ehliyeti veren hukuki şahsiyet kurumsal yapı sayesinde ete kemiğe bürünmektedir.¹⁷³ Zira kurumsal yapı örgütün varlığının göstergesi olmanın yanında temel amacı olan iş birliğinin sürekli ve düzenli olmasının da yegâne aracıdır.¹⁷⁴ Hükümetler ötesi bir iş birliği platformu olan MGO resmi bir yapılanmayı haiz olmayıp gayriresmi bir oluşum olarak faaliyet göstermektedir.

Her uluslararası örgütte bir karar alma organı ve sekreterlik bulunmaktadır. Siyasi ve idari organ olarak nitelendirebileceğimiz bu iki organ bir uluslararası örgütün varlığı bakımından asgari standardı oluşturmaktadır.¹⁷⁵ Ancak yukarıda da değindiğimiz üzere MGO'ya ait organ mahiyetinde bir yapılanma bulunmamaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından üstlenilmiş bulunan sekreteryaya ve halihazırda Güney Kore tarafından sürdürülen dönem başkanlığı adı altındaki faaliyetler bir organ oluşumu özellikleri taşımadığı gibi, kurucu belgelerin yokluğu gerçeği karşısında, kritik mineraller gibi belirli bir tema etrafında bir araya gelişin yarattığı/yaratacağı pratik gerekliliklere cevap vermek amacıyla oluşturulmuş isim vermelerin ötesine geçmiş değildir.¹⁷⁶ MGO bağlayıcı niteliği haiz olmayan ilkelerin ötesinde resmi bağlayıcı bir kurucu andlaşmaya da sahip değildir. Bu prensipler/ilkeler MGO'nun hedeflerine ulaşmak amacıyla esnek ve gönüllü uyum sağlama üzerine kurulmuş olduğunu da göstermektedir. Kurumsal yapısının olmaması karar alma sürecini de uluslararası örgütlerden

¹⁷¹ US Department of State, Mineral Security Partnership, <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/#Principles>, (ET: 7.11.2024).

¹⁷² US Department of State, Mineral Security Partnership, <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/#Principles>, (ET: 7.11.2024).

¹⁷³ Çağiran, s. 331.

¹⁷⁴ Çağiran, s. 331.

¹⁷⁵ Çağiran, s. 359.

¹⁷⁶ Bu görünümünün, sekreteryaya görevini sürdüren ABD'nin, dönem başkanlığı görevini sürdüren Güney Kore'nin iç hukuku bakımından hangi tasarruflar ile yapıldığı ayrıca incelenmeye mazhardır. Bu vesile ile, Türkiye'nin MGO Forumu'na katılımına dair hukuki tasarrufun ne olduğu tespit edilememiş, dolayısıyla inceleme konusu yapılamamıştır.

ayırmaktadır. MGO’da da kararlar iş birliğine katılımcı devletlerin bakanlarının veya üst düzey yetkililerin katıldığı toplantılar sayesinde alınmaktadır.¹⁷⁷

Uluslararası örgütlerin fonksiyonlarını yerine getirebilmek için bütçeye ihtiyaçları vardır ve bu bütçe örgütün yetkili organları tarafından usulüne uygun olarak önerilir ve onaylanır.¹⁷⁸ Uluslararası örgütlerin aksine MGO’nun projelerinin desteklenmesi bakımından özel bir bütçe otoritesi bulunmamaktadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere 23 Eylül 2024 tarihinde MGO Finans Ağı’nın kurulduğu duyurulmuştur. Finans Ağı ile katılımcı kurumlar arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi, bilgi paylaşımının teşvik edilmesi ve kritik minerallerin güvenli ve sürdürülebilir tedarik zincirlerinin geliştirilmesi amacıyla ortak finansman olanakları sağlanması hedeflenmektedir.¹⁷⁹ MGO tarafından desteklenen projeler kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları tarafından finanse edilebilmektedirler.¹⁸⁰ Zira ortaklık stratejik fırsatlar için hükümetlerden ve özel sektörden yatırım çekmeyi amaçlamakta ve aynı zamanda en yüksek çevresel, sosyal ve yönetim standartlarına uyulmasını sağlamaya çalışmaktadır.¹⁸¹

3. Resmiyet

MGO bakımından irdelenmesi gereken bir diğer unsur resmiyettir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere uluslararası örgütler resmi andlaşmalara dayanır ve bağlayıcı düzenlemelerin sonucu olarak devletler gibi örgütlerin de uluslararası sorumlulukları doğabilir.¹⁸² Yine uluslararası örgütlerin net tanımları içeren kesin hedefleri bulunmaktadır.

Katı hukuk kaynaklı olmakla beraber resmi/andlaşmaya dayalı iş birliği oluşumlarından da çekilmek mümkündür.¹⁸³ Fakat bu tür oluşumların kurucu andlaşmaları yüksek görünürlüğe

¹⁷⁷ Örneğin 27 Eylül 2024 tarihinde Newyork’ta yapılan toplantıya; ABD Ekonomik Büyüme, Enerji ve Çevre Bakan Yardımcısı Jose W. Fernandez ve Avrupa Komisyonu İç Pazar, Sanayi, Girişimcilik ve KOBİ’lerden Sorumlu Genel Müdür Yardımcısı Maïve Rute tarafından eş başkanlık edildi ve MGO Forum üyelerinden bakanlar ve üst düzey yetkililerin katılımıyla gerçekleşti. Joint Statement on the High-Level Minerals Security Partnership Forum Event in New York City, Media Note, Office of the Spokesperson, <https://www.state.gov/joint-statement-on-the-high-level-minerals-security-partnership-forum-event-in-new-york-city/> (ET: 10.10.2024).

¹⁷⁸ Denk, s. 76.

¹⁷⁹ US Department of State, Joint Statement on Establishment of the Minerals Security Partnership Finance Network, 23 September 2024, <https://www.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>, (ET: 12.11.2024).

¹⁸⁰ US Department of State, Joint Statement on Establishment of the Minerals Security Partnership Finance Network, 23 September 2024, <https://www.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>, (ET: 12.11.2024).

¹⁸¹ US Department of State, Mineral Security Partnership, <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/#Principles>, (ET: 7.11.2024).

¹⁸² Kurucu andlaşmalarının ötesinde uluslararası örgütler uluslararası hukukun öngördüğü tüm kural ve düzenlemelere tabidir. Denk, s. 29.

¹⁸³ Çekilme çok taraflı bir andlaşmaya taraf olanlardan birinin o andlaşmayı sadece kendisi açısından sona erdirmesi olarak ifade edilebilir.

sahiptir. Bu nedenle çekilme, ilgili devlet bakımından yüksek siyasi maliyetlere sebebiyet verebilir. Ancak hükümetler ötesi iş birliği platformları gayriresmi niteliği haizdir. Bu çerçevede resmi uygulama ve yürütme organına sahip değildir. Bu nedenle yapılan hiçbir faaliyet veya alınan hiçbir karar katılımcı devletler için bağlayıcı olmayı iddia etmez.¹⁸⁴ Bu nedenle uluslararası örgütlerin aksine hükümetler ötesi iş birliği platformlarından çekilmek daha az maliyetli olacaktır.¹⁸⁵ Görünürlüğünün az olması yerel birimlerin tepkisini ve denetimini ve dolayısıyla muhalifliği de görünmez kılacaktır.

Bu bağlamda gayriresmi ve esnek iş birliği platformlarının tercih edilmesinin en temel sebeplerinden biri uluslararası ilişkilerin hızlı dönüşüm süreci içerisinde olmasıdır.¹⁸⁶ Bunun en temel sonucu ise bağlayıcı nitelikteki uluslararası andlaşmaların sonuçlarının öngörülemez hale gelmesidir. Bu durum devletleri gayriresmi ve bağlayıcı niteliği olmayan iş birliği platformlarına yönlendirmektedir.

Gayriresmi platformların tercih edilmesinin bir diğer önemli sebebi ise uluslararası andlaşmaların bağlayıcılık kazanması sürecinin ve doğal olarak süresinin uzunluğudur.¹⁸⁷ Karmel ve diğerlerinin ifade ettiği üzere uluslararası andlaşmaların tamamlanması ve sonuçlanması genellikle yıllar alır.¹⁸⁸ Zira yürürlüğe girmeleri için bir dizi ülke tarafından onaylanmaları gerekir ve onay süreci birçok ülkede uzun ve karmaşık olabilir ve bazen onayın gerçekleşmeme ihtimali de bulunmaktadır.¹⁸⁹ Devletlerin iç hukuk düzenlemesine tabi tutulan onaylama süreci oldukça şeffaf olup yüksek görünürlüğe sahiptir. Bir uluslararası andlaşmanın onaylanması ve bağlayıcılık kazanması için hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk seviyesinde bazı işlemlerin yapılması gerekmektedir.¹⁹⁰ İç hukuk çerçevesinde bağlayıcılık kazanması devletlerin iç hukuk düzenlemelerine bırakılmıştır ve uluslararası alanda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.¹⁹¹ Buna göre iç hukuk bakımından onaylama süreci yalnızca yasama organına veya yalnızca yürütme organına bırakılabilmektedir. Bu iki yönetime alternatif olarak karma sistem de uygulanabilir. Bu yöntemde ise onaylama yetkisi yasama ve yürütme

¹⁸⁴ Zaring, s. 200-201.

¹⁸⁵ Eilstrup-Sangiovanni, s. 200.

¹⁸⁶ Bu bağlamda, sadece Trump hükümetinin göreve gelmesinden bu yana Ukrayna ve tabii kaynakları konusunda yaşananların hatırlanması yeterli olacaktır.

¹⁸⁷ Her devletin andlaşma ile bağlılıkları bakımından gerekli olan imza, onay gibi formaliteleri yerine getirmesi oldukça uzun sürmektedir. Özellikle çok taraflı andlaşmalarda devlet sayısının çokluğu süreci daha da uzatabilmektedir.

¹⁸⁸ Karmel / Kelly, s. 890-891.

¹⁸⁹ Karmel / Kelly, s. 890-891.

¹⁹⁰ Pazarcı, s. 62.

¹⁹¹ Pazarcı, s. 62.

erkleri arasında paylaşılmaktadır.¹⁹²

Türk hukukunda da karma sistem benimsenmiştir.¹⁹³ 1982 Anayasası'nın 104. maddesine göre uluslararası andlaşmalar Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra bağlayıcılık kazanacaktır. Fakat bu onay öncesi bazı andlaşmaların birtakım koşullar çerçevesinde yasama organınca uygun bulunması gerekmektedir. Zira Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında 9 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında belirtilen haller dışında kalan andlaşmaların yasama organınca uygun bulunması (uygun bulma kanunu) gerekmektedir.¹⁹⁴ Onay süreci uluslararası andlaşmanın yüksek bir görünürlüğe sahip olmasını sağladığı gibi ciddi bir denetime de tabii tutulmasının önünü açmaktadır. Uluslararası örgütlerin kurucu andlaşmaları da uluslararası andlaşma niteliğini haiz olup oldukça yüksek görünürlüğe sahiptir.

Uluslararası andlaşmaların bağlayıcılık kazanması süresindeki yüksek görünürlük ve denetim mekanizmalarının hükümetler ötesi iş birliği platformları bakımından geçerli olduğunu

¹⁹² Pazarıcı, s. 62.

¹⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 90(1). “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. (2) Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur. (3) Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz. (4) Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır”.

[9 Numaralı Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi](#), md.3(1) “Milletlerarası andlaşmaların onaylanması, bunların feshini ihbar etmemek suretiyle yürürlük süresini uzatma, Türkiye Cumhuriyetini bağlayan bir milletlerarası andlaşmanın belli hükümlerinin yürürlüğe konulması için gerekli bildirimleri yapma, milletlerarası andlaşmaların uygulama alanının değiştiğini tespit etme, bunların hükümlerinin uygulanmasını durdurma ve bunları sona erdirmeye, Cumhurbaşkanı kararı ile olur”.

¹⁹⁴ [9 Numaralı Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi](#), md. 2 (1) “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmalar Cumhurbaşkanı kararı ile onaylanır. Bir milletlerarası andlaşmanın onaylanması veya bunlara katılma, ikinci ve üçüncü fıkralarda belirtilen haller dışında, onaylamanın veya katılmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bir kanunla uygun bulunmasına bağlıdır. (2) Milletlerarası bir andlaşmaya dayanılarak yapılan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari veya teknik andlaşmalar Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan onaylanır. (3) Ekonomik, ticari veya teknik münasebetleri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalardan; Devlet maliyesi bakımından yüklenme gerektirmeyen, kişi hallerine ve Türk vatandaşlarının yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmayan andlaşmalar Cumhurbaşkanı doğrudan onaylanır. (4) Türk kanunlarına değişiklik getiren hükümler içeren her türlü milletlerarası andlaşmanın onaylanması veya bunlara katılma, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylamanın veya katılmanın uygun bulunmasına ilişkin bir kanun çıkarılmasına bağlıdır.” RG: 15/7/2018 – 30479.

söylemek mümkün değildir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Türkiye'nin 28 Eylül 2024'te MGO Forumu'na katılımı oldukça düşük bir görünürlüğe sahip olmuştur. Uluslararası andlaşmaların aksine Mineral Güvenliği Ortaklığına katılım sürecinin yasamanın denetiminden geçtiğini ve kamuoyunun bilgisine sunulduğunu söylemek mümkün değildir. Bu durum MGO'nun esneklik temelinde ve düşük görünürlüğe sahip bir platform olduğunu doğrulamaktadır.

MGO bu şekilde oluşturulan platformlardan yalnızca biridir. Örneğin 1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri Enerji Bakanlığı tarafından oluşturulan “Materyallerin Korunması, Kontrolü ve Sorumluluk Programı” (*Materials Protection, Control, and Accounting-MPC&A*) MGO'ya benzer şekilde nükleer materyallerin güvenliğini artırmak ve nükleer yayılmayı önlemek amacıyla oluşturulmuş bir iş birliği platformudur. Bu programın temel amacı Sovyetler Birliğinin dağılması neticesinde ortaya çıkan çok sayıdaki yeni devlet bünyesinde bulunan nükleer malzemelerin daha savunmasız hale gelmesidir. Bu nedenle ABD bu iş birliği platformunu nükleer malzemelerin korunması, izlenmesi ve kontrolsüz yayılmasını engellemek amacıyla oluşturmuştur.¹⁹⁵ “Nükleer Terörizmle Mücadele için Küresel Girişimi” de bu yönde oluşturulmuş bir iş birliği platformudur. Türkiye bu platforma başlangıç aşamasında iken ortak olarak katılmıştır.¹⁹⁶ Türkiye “Nükleer Silahsızlanmanın Doğrulanması için Uluslararası Ortaklık Girişimi”nde de iş birliği yapan 25 ülke arasında yer almaktadır.¹⁹⁷ Yine nükleer silahlarla ilgili olarak oluşturulan “Nükleer Silahsızlanma için Uygun Koşulların Yaratılması (CEND) Girişimi” de bu yönde oluşturulan iş birliği platformlarından biridir.¹⁹⁸ G-8 oluşumunun da bu yönde bir iş birliği platformu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. G-8 başlangıçta yalnızca ekonomik ve ticari konulara odaklanmışken, zamanla ortaklar arasında ciddi kaygı yaratan küresel güvenlik, enerji, çevre ve iklim değişikliği ve kalkınma gibi konular da kapsama alınmıştır.¹⁹⁹

MGO da bahsi geçen bu girişimler gibi uluslararası örgüt niteliğini haiz olmayıp gönüllü

¹⁹⁵ Stern, Jessica E. “US Assistance Programs for Improving MPC&A in the Former Soviet Union.” *The Nonproliferation Review*, Vol. 3, No. 2, 1996, s. 17-32.

¹⁹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma, <https://www.mfa.gov.tr/silahlarin-kontrolu-ve-silahsizlanma.tr.mfa>, (ET: 5.11.2024).

¹⁹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma, <https://www.mfa.gov.tr/silahlarin-kontrolu-ve-silahsizlanma.tr.mfa> (ET: 5.11.2024).

¹⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma, <https://www.mfa.gov.tr/silahlarin-kontrolu-ve-silahsizlanma.tr.mfa>, (ET: 5.11.2024).

¹⁹⁹ US Department of State, G8 Frequently Asked Questions, <https://2009-2017.state.gov/e/eb/ecosum/2012g8/faqs/index.htm>, (ET: 06.11.2024).

iş birliği girişimidir.

4. Yükümlülük ve Sorumluluklar

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere MGO'nun hukuki bağlayıcılık arz eden bir kurucu andlaşması bulunmamaktadır. Bu nedenle kurumsal bir yapıya ve katı hukuk mahiyetinde yasal bir çerçeveye de sahip değildir. Girişime katılan devletler girişim çerçevesinde yaratılan ortak eylem planlarına ve prensiplere uyma konusunda teşvik edilirler ancak hukuki bir yükümlülük altına girmezler.

MGO oluşumunda da bağlayıcı bir andlaşma bulunmamakta yalnızca bazı ilkeler çerçevesinde iş birliği yürütülmektedir.²⁰⁰ (1) Bu ilkelerin başında çevresel sürdürülebilirlik gelmektedir. Ülkenin temel amacı tedarik zincirinin yarattığı çevresel etkileri minimum seviyede tutabilmektir. (2) Ön plana çıkan ikinci ilke insan haklarına saygıdır. Bu çerçevede tedarik zincirlerinde bulunan çalışanlara güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çocuk işçi çalıştırılmaması ve zorla çalıştırma yasağının ihlal edilmemesi büyük öneme sahiptir. (3) Üçüncü ilke ile tedarik zincirlerinin aşamalarında (kaynaktan çıkarma, işleme ve geri dönüşüm) şeffaflık sağlanarak sürecin izlenebilir hale getirilmesi amaçlanmaktadır. (4) Tedarik zincirinin çok yönlü ve çok paydaşlı olması nedeniyle yönetişimin şeffaf ve hesap verebilir olması gerekmektedir. Çok paydaşlı yapı nedeniyle sürece dahil olan tüm paydaşların yasadışı (yolsuzluk, rüşvet vb.) faaliyetlerden kaçınması ilke olarak benimsenmiştir. (5) Bir diğer önemli ilke toplumsal kalkınmanın sağlanmasıdır. Tedarik zinciri çerçevesinde özellikle bahsi geçen kritik minerallerin çıkarıldığı ve işlendiği yerdeki toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasına yönelik projeler geliştirilmelidir. (6) MGO özellikle iklim değişikliğinin önlenmesi amacına yönelik de prensipler öngörmektedir. Tedarik zincirinin her aşamasında iklim değişikliğinin önlenmesi amacı çerçevesinde tedbirler alınacaktır. “(...) MGO üyesi ülkeler, sürdürülebilir tedarik zincirleri için hayati önem taşıyan düşük karbonlu, çevresel olarak sürdürülebilir madencilik, işleme ve geri dönüşüm teknolojilerinin geliştirilmesi ve teşviki için birlikte çalışmaya çaba göstereceklerdir”.²⁰¹ (7) Son ilke olarak tedarik zincirlerinin dayanıklılığını sağlamak

²⁰⁰ Minerals Security Partnership (MSP) Principles for Responsible Critical Mineral Supply Chains (Sorumlu Kritik Mineral Tedarik Zincirleri İlkeleri) <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/MSP-Principles-for-Responsible-Critical-Mineral-Supply-Chains-Accessible.pdf>, (ET: 6.11.2024).

²⁰¹ Minerals Security Partnership (MSP) Principles for Responsible Critical Mineral Supply Chains (Sorumlu Kritik Mineral Tedarik Zincirleri İlkeleri) <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/MSP-Principles-for-Responsible-Critical-Mineral-Supply-Chains-Accessible.pdf>, (ET: 6.11.2024).

sayılabilir. Katılımcı devletler bu çerçevede olası risklere karşı önlem almayı benimserler.

Bu temel ilkeler doğrultusunda MGO aşağıdaki kriterleri karşılayan projeleri destekleyecektir: (1) Doğal çevrenin sorumlu bir şekilde korunmasını sağlayan; (2) Araziye erişim ve edinim konusunda danışma amaçlı katılımcı süreçlere iştirak eden; (3) Topluluklarla anlamlı ve sürekli istişare taahhüdünde bulunan; (4) Toplumda ve iş yerinde güvenli, adil, kapsayıcı ve etik koşulları garanti eden; (5) İşçilere ve yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan; (6) Şeffaf ve etik iş uygulamalarını güvence altına alan.²⁰²

Bahsi geçen tüm bu prensipler çerçevesinde MGO'nun çok yönlü bir iş birliği platformu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira günümüzde de hükümetler ötesi iş birliği platformları devletlerin bireysel faaliyetlerinin çoğunu kapsayıcı niteliktedir. Bu faaliyet alanları arasında küresel ekonomi ve finans, ulusal güvenlik, çevre politikası ve insan hakları yer almaktadır.²⁰³ MGO da bu faaliyet alanlarının hepsine yönelik prensipler belirlemiştir. Ancak prensiplerin uygulanması bakımından bağlayıcı nitelikte bir düzenlemenin bulunmaması ve ihlal halinde sorumluluk mekanizmasının olmaması hükümetler ötesi iş birliği platformlarının eleştirilmesine sebebiyet vermektedir. Örneğin bazı yazarlar ağların artan önemini kabul etmekle birlikte bu iş birliği platformlarının şeffaflığı ve siyasi hesap verilebilirliği engellediğini iddia etmektedir.²⁰⁴ Başka bir eleştiri ise kulüp benzeri oluşumlar olan ağların eşitsizlikleri pekiştirerek büyük ekonomik güçlerin hâkimiyetini güçlendireceği iddiasıdır.²⁰⁵ Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere MGO'nun birçok toplantısı kapalı oturumlar şeklinde gerçekleştirilmekte ve nelerin görüşüldüğü tam olarak bilinmemektedir.

Her ne kadar sorumluluk ve yaptırım konusundaki esnek yapı eleştirilse de hükümetler ötesi iş birliği platformların sayısı artmaktadır. Zira bu tür iş birliği platformlarında yükümlülüklerin ihlal edilmemesi konusundaki bilinç kendiliğinden (*self-enforcing*) yani kendi içerisinde yönetme kabiliyetini bulundurarak gelişmektedir.²⁰⁶ Başka bir ifade ile devletlerin iş birliği hususundaki ortak çıkarları iş birliğinin sağlanmasında oldukça baskın bir rol

²⁰² Minerals Security Partnership (MSP) Principles for Responsible Critical Mineral Supply Chains (Sorumlu Kritik Mineral Tedarik Zincirleri İlkeleri) <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/MSP-Principles-for-Responsible-Critical-Mineral-Supply-Chains-Accessible.pdf>, (ET: 6.11.2024).

²⁰³ Eilstrup-Sangiovanni, s. 197.

²⁰⁴ Picciotto, Sol. "Networks in International Economic Integration: Fragmented States and the Dilemmas of Neo-liberalism." *The Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol. 17, No.1, 1996, s. 1055.

²⁰⁵ Toope, Stephen J. "The Role of Law in International Politics". *Emerging Patterns of Governance and International Law*. Ed. Michael Byers, Oxford University Press, Oxford, 2000, 91-108, s. 97.

²⁰⁶ Raustiala, s. 24-25.

oynamaktadır.²⁰⁷ Bu nedenle yumuşak hukuk mahiyetindeki prensipler devletlerin ortak çıkarları nedeniyle katı hukuk kadar etkili sonuçlar doğurabilmektedir. Küresel bağlamda artan ekonomik bağımlılık ve teknolojik yenilikler devletlerin çıkarları üzerinde de hızlı ve ciddi etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle *self-enforcing* iş birliği platformlarının sayısında da artış görülmektedir. Denk’in de ifade ettiği üzere birçok uluslararası örgüt “*etkisizlikle, işlevsizlikle, pasiflikle ve hatta anlamsızlıkla eleştirilebilirken, örneğin uluslararası örgüt olmadığı için uluslararası hukuk kişisi de olmayan G-7/G-8 gibi devletler arası kimi mekanizmalar da aldıkları ve almadıkları kararlarla uluslararası sistemde ve hatta devletlerin iç işlerinde ciddi etkiler yaratabilmektedirler*”.²⁰⁸

Karmel ve diğerlerinin ifade ettiği üzere uluslararası hukukta uyum ve yükümlülüklerin ihlal edilmemesi yalnızca zorlayıcı ve bağlayıcı normların yaratılmasından değil “çıkarlar” ve “meşruiyet” kaygısından da kaynaklanabilir.²⁰⁹ Devletlerin iş birliği konusundaki bağlılığı, bu bağlılığın andlaşma gibi katı hukuk ya da yumuşak hukuk yoluyla gelmiş olmasına bakılmaksızın geçerli kabul edilebilir. Karmel ve diğerleri, Raustiala’nın da yukarıda ifade ettiğine benzer şekilde yumuşak hukukun, andlaşma ya da teamül hukuku yoluyla kabul edilen bir kuraldan daha tutarlı bir şekilde uygulanabileceğini kabul etmektedir.²¹⁰ Bu nedenle, sert hukuk kurallarının yalnızca sert hukuk olmaları nedeniyle daha fazla uygulanma olasılığı olduğunu veya daha az ihlal edileceğini söylemek mümkün değildir. Zira devletin uyum sağlamasını sağlayan “devlet çıkarları” ve “meşruiyet kaygısı” daha güçlü bir bağlanma yaratabilir.²¹¹ MGO çerçevesinde getirilen prensiplere uyumluluğun da devlet çıkarları kaynaklı *self-enforcing* olduğunu söylemek mümkündür.

Yükümlülükler bakımından bahsedilmesi gereken bir diğer önemli husus MGO’ya katılan devletlerin kendi iç hukuk düzenlemeleri çerçevesinde faaliyetlerini yürütecek olmalarıdır. Bu uygulama platformun esnek yapısının bir başka göstergesidir. Eilstrup-Sangiovanni’nin de ifade ettiği üzere hükümetler ötesi oluşumlar genellikle ortak bir yasal temel aramazlar.²¹² İlkelerin yer aldığı deklarasyonda da belirtildiği üzere: “*MGO faaliyetleri, bu bildiride yer alan ilkelere sadık kalacak ve Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü yönergeleri ile Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler ile*

²⁰⁷ Slaughter, s. 217.

²⁰⁸ Denk, s. 33.

²⁰⁹ Karmel / Kelly, s. 896-897.

²¹⁰ Karmel / Kelly, s. 896-897.

²¹¹ Karmel / Kelly, s. 896-897.

²¹² Eilstrup-Sangiovanni, s. 200-201.

*uyumlu olacaktır; bu düzenlemeler, hükümetlerimizin desteklemeyi taahhüt ettiği ilkelerdir”.*²¹³

Ortak bir yasal zemine dayalı olarak yaratılmayan MGO, katılımcı devletlerin iç hukuk düzenlemeleri (devletlerin taraf oldukları uluslararası andlaşmalar da bu bağlamda bağlayıcıdır) ve ilkelerde bahsi geçen düzenlemeleri uygulama ve uyumu konusunda izleme sorumluluğu üzerine kuruludur.

Uluslararası finansal düzenleyici organizasyonları inceleme konusu yapan Zaring, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü ve Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği’ni gayriresmi iş birliği platformları olarak incelemiş ve bu kuruluşları yarı-yasal oluşumlar olarak tanımlamıştır.²¹⁴ Zaring’e göre “uygulama süreci yerel düzeyde gerçekleştiği için, düzenlemelere tüm yasal yetkisini o düzeyde vermek, uluslararası düzenleyici iş birliği karşısında bir miktar yerel özerklik duygusunu koru[maktadır]”.²¹⁵ Bu tespitin MGO bakımından da geçerli olduğu söylenebilir. Zira kritik minerallerin kaynaktan çıkarılması, işlenmesi ve geri dönüşümü devletlerin kendi iç hukuk düzenlemeleri çerçevesinde yürütülmektedir. İlkeler çerçevesinde belirtilen Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü yönergeleri ve Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler ile uyumlu olması gerekliliği ise yine ortak devletlerin takdirine bırakılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki her iki belge de yumuşak hukuk niteliğini haizdir. Kanaatimizce kurumsal yapının eksikliği, bağlayıcı bir andlaşmanın olmaması ve hedeflerin uygulanabilirliğinin belirsiz bırakılması devletlerin bilinçli bir tercihidir.

D. Hükümetler Ötesi Oluşumların Gerekçeleri ve MGO

Eilstrup-Sangiovanni hükümetler ötesi oluşumların gerekçesini beş koşul kapsamında değerlendirmektedir.²¹⁶ Başka bir ifade ile devletlerin ortak iradelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan esnek iş birliği platformları beş koşulun gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre ilk koşul grup büyüklüğünün küçük olması ve nispeten homojen

²¹³ Minerals Security Partnership (MSP) Principles for Responsible Critical Mineral Supply Chains, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/MSP-Principles-for-Responsible-Critical-Mineral-Supply-Chains-Accessible.pdf>, (ET: 25.02.2025).

²¹⁴ Zaring, s. 304.

²¹⁵ Zaring, s. 303-304.

²¹⁶ Eilstrup-Sangiovanni, s. 208.

çıkarların bulunmasıdır. Bu koşul merkezi arabuluculuk ve yaptırım gereksinimini azaltacaktır.

İkinci koşul hızın öncelikli olmasıdır. Başka bir ifade ile zamanın sınırlı ve durumun değişken olduğu durumlarda hükümetler ötesi iş birliği platformları tercih edilmektedir. Bu sayede uluslararası örgütlerin uzun süren karar alma süreçleri de bertaraf edilmiş olacaktır.

Üçüncü koşul “dünyanın durumu” hakkındaki belirsizliklerdir. Bu belirsizlik durumu resmi bağlayıcı uluslararası andlaşmaların uzun vadeli sonuçları hakkında devletlerde şüphe yaratmaktadır. Ortaya çıkan belirsizlikler devletleri kısa vadeli ve bağlayıcı olmayan iş birliği platformlarına yönlendirmektedir. “Belirsizlik” iş birliği bağlamında en sık karşılaşılan engellerden biridir. Zira diğer devletlerin olası davranışlarının öngörülemez olması devletleri daha savunmasız hale getirme riskini taşımaktadır.²¹⁷ Bu nedenle devletler uzun vadeli bağlayıcı iş birliği oluşumlarına daha şüpheli yaklaşabilmektedir.

Hızla değişen dünya durumu ciddi bir belirsizlik yaratarak işbirlikçi önlemlerin uzun vadeli sonuçlarını öngörmeyi zorlaştırır.²¹⁸ Bu çerçevede hükümetler ötesi iş birliği platformlarının resmi ve bağlayıcı olmayan statüleri devletlerin değişen koşullara daha hızlı adapte olabilmelerini sağlar.²¹⁹ Bu nedenle devletler katı hukuk yerine yumuşak hukuk (*soft law*) temelli iş birliği oluşumlarını tercih edebilirler. Zira yumuşak hukuk, katı hukukun birçok avantajını sunar ve aynı zamanda bazı maliyetlerinden kaçınılmasına olanak sağlayarak kendine has bazı bağımsız avantajlar sunar.²²⁰ Özellikle egemenliklerinden ödün vermek istemeyen devletler için yumuşak hukuk daha fazla tercih edilebilir bir konumdadır. Bu tercihin en önemli sebeplerinden bir tanesi yumuşak hukukun andlaşmaların olası etkilerinin zamanla öğrenilmesine olanak tanıyan süreci başlatmasıdır. Başka bir ifade ile yumuşak hukuk çerçevesinde başlayan iş birliği süreci, sonrasında bağlayıcı düzenlemelere dayalı bir iş birliği oluşumuna dönüştürülebilir. Bu bağlamda yumuşak hukukla başlayan süreç, devletlere belirsizliklerle başa çıkmada daha etkili yollar sunar.²²¹

Eilstrup-Sangiovanni’ye göre yöneticiler ortak olunacak iş birliğine muhtemel bir muhalif grubun olmasını (yerel birimlerin muhalif olması: yasama, çıkar grupları vb.)

²¹⁷ Koremenos, Barbara/ Lipson, Charles / Duncan Snidal. “The Rational Design of International Institutions.” *International Organization*, Vol. 55, No. 4, 2001, s. 765-766.

²¹⁸ Eilstrup-Sangiovanni, s. 208.

²¹⁹ Eilstrup-Sangiovanni, s. 208.

²²⁰ Abbott, Kenneth W. / Snidal, Duncan. “Hard and Soft Law in International Governance.” *International Organization*, Vol. 54, No. 3, 2000, s. 423.

²²¹ Abbott / Snidal, s. 423.

bekledikleri durumda da hükümetler ötesi iş birliğine yönelmektedirler.²²² Daha önce de ifade ettiğimiz üzere uluslararası andlaşmaların ve uluslararası örgütlere üyelik süreci oldukça şeffaf (görünür) olup denetime açıktır. Ancak MGO’da da olduğu gibi hükümetler ötesi iş birliği platformlarına taraf olma süreci yerel grupların (yasama ve genel kamuoyu gibi) bilgisi veya onayına sunulmaksızın gerçekleşebilmektedir. Bu durumlarda da devletler esnek ve az görünür olan hükümetler ötesi iş birliği platformlarını tercih etmektedir.²²³

Son olarak Eilstrup-Sangiovanni hükümetler ötesi iş birliğinin bozguncu devletleri dışlamak²²⁴ ve güçlü taahhütlerde bulunan devletleri dahil etmek suretiyle ortaya çıkacağını iddia etmektedir. Ortaklığa katılan devletler kaynaklarını ve uzmanlıklarını paylaşmak suretiyle koydukları hedeflere ulaşmak için daha verimli ve etkili iş birlikleri oluşturma eğilimi göstermektedirler.²²⁵ Hükümetler ötesi bu oluşumlar katılımcı “devletler arasındaki güçlü güven ve karşılıklı bağımlılığı besleyerek ortak çıkarları daha iyi savunmalarına ve iş birliklerini daha sürdürülebilir hale getirmelerine olanak tanır”.²²⁶

Bu çerçevede hükümetler ötesi iş birliği platformlarının “*friend-shoring*” olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Küreselleşmiş ekonominin yönetilmesi bakımından ortaya çıkan *friend-shoring* terimi “ticaret akışının kesintiye uğramasını önlemek için tedarik zincirlerinin siyasi ve ekonomik olarak güvenli veya nispeten güvenli görülen ülkelere yönlendirilmesi anlamına”²²⁷ gelmektedir. Vivoda MGO’yu doğrudan bir “*friend-shoring*” örneği olarak nitelendirmektedir²²⁸. Buna göre MGO bakımından *friend-shoring* “tedarik zincirlerinin, siyasi yakınlaşma²²⁹ kriterine göre mekânsal yeniden düzenlenmesi” olarak tanımlanmaktadır.²³⁰ MGO platformunun öncüsü olan ABD’ye göre, tedarik zinciri ağlarının,

²²² Eilstrup-Sangiovanni, s. 209.

²²³ Eilstrup-Sangiovanni, s. 209.

²²⁴ MGO’nun ilkeler kapsamında belirtilmeyen hedeflerinden birisi de “uluslararası normları ihlal eden ve piyasa dışı ekonomi rejimlerine sahip otoriter ülkelerin, kritik mineraller alanında ABD ve müttefiklerine karşı haksız bir piyasa avantajı sağlamalarını ve bu durumu jeopolitik amaçlar için kullanmalarını engellemektir”. Vivoda, s. 3. Ayrıca bkz. Bryce Baschuk, What ‘friend-shoring’ Means for Trade in a Less-friendly World, The Washington Post, 6 December 2022, <https://www.bilaterals.org/?what-friend-shoring-means-for>, (ET: 14.11.2024). MGO bakımından da Çin ve Rusya’nın dışlandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

²²⁵ Eilstrup-Sangiovanni, s. 210.

²²⁶ Eilstrup-Sangiovanni, s. 210.

²²⁷ Küresel İş Dünyasında Gezinmek: Offshoring, Nearshoring ve Friendshoring Dünyasını Keşfetmek, <https://www.easycargo3d.com/tr/blog/kuresel-is-dunyasinda-gezinmek-offshoring-nearshoring-ve-friendshoring-dunyasini-kesfetmek/>, (ET: 13.11.2024).

²²⁸ Vivoda, s. 1-5.

²²⁹ Politik yakınsama açıklaması için bkz. Sobacı, Zahid. “Uluslararası Politika Yakınsaması: Kavramsal Çerçeve.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 63, S. 03, 2008, s. 145-159.

²³⁰ Maihold, Günther A. New Geopolitics of Supply Chains: The Rise of Friend-shoring, SWP Comment, No. 45/2022, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) 2022’dan aktaran Vivoda, s. 2. Ayrıca bkz. Bryce Baschuk, What ‘Friend-shoring’ Means for Trade in a Less-friendly World, The Washington Post, 6 December 2022,

ABD ile iyi ilişkileri olan dost ülkelerle sınırlı tutulması projelerin siyasi motivasyonlu kesintilerin düşük olduğu yerlerde yapılması anlamına gelmektedir.²³¹

Bu uygulamanın temel amacı ise Çin gibi otokratik rakiplerin stratejik bir endüstride pazar avantajını kullanarak, ABD ve müttefiklerinin ekonomilerini kesintiye uğratmalarını engellemektir.²³² Kanaatimizce platform ortaklarının seçimi de bu bağlamda gerçekleştirilmektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere ortaklığa ilk katılan ülkeler arasında ABD, Avustralya, Kanada, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hindistan, İtalya, Japonya, Norveç, Güney Kore, İsveç, Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği (AB) bulunmaktadır. Eylül 2024 tarihinde MGO'ya 15 yeni ülke daha katılmıştır; Türkiye, Arjantin, Ekvador, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Grönland, Kazakistan, Meksika, Namibya, Peru, Filipinler, Sırbistan, Ukrayna, Özbekistan ve Zambiya. AB ülkelerinin, AB'nin yanı sıra bireysel olarak neden dahil olduğu bilinmemektedir.²³³ Ortaklığa dahil olan ülkelerin sadece batılı müttefik devletlerden oluşmaması MGO'nun "mineraller ve metaller için bir NATO" veya "metalik NATO" olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.²³⁴

Sonuç olarak, kritik minerallerin artan stratejik önemi, kullanım alanlarındaki değişimler ve devlet güvenliğiyle doğrudan bağlantılı etkiler doğurması, her devletin kendi ulusal kritik mineral listesini oluşturmaya yol açmakta ve ortak bir zeminde uzlaşmayı zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, MGO'nun hükümetler ötesi bir iş birliği platformu olarak teşkil edilmesi şaşırtıcı değildir.

SONUÇ

Ağırlıklı olarak yeşil dönüşüm ile Çin faktörlerinin beslediği, ancak COVID-19 pandemisinin tedarik zincirleri üzerinde yarattığı kırılmalar ile daha da görünür hale gelen kritik mineraller mefhumu, bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak ekonomik ve ticari anlamda teknik bir mesele olmanın ötesine geçerek uluslararası iş birliklerinde belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Bu yeni olgunun izlerini uluslararası yatırım rejiminin giderek katılaştıran

<https://www.bilaterals.org/?what-friend-shoring-means-for> (ET: 14.11.2024).

²³¹ Vivoda, s. 2. Ayrıca bkz. What is 'friendshoring'? The New York Times, 18 November 2022, <https://www.nytimes.com/2022/11/18/business/friendshoring-jargon-business.html>, (ET: 13.11.2024).

²³² Vivoda, s. 2-5.

²³³ Vivoda, s. 3.

²³⁴ Michael Wurmser, A NATO for minerals & metals, Norge Mining, 22 November 2022, <https://www.norgemineraler.com/en/media/a-nato-for-minerals-metals/>, (E.T. 14.11.2024). Wurmser "Bu hareketi "mineraller ve metaller için bir NATO" olarak adlandırmayı seviyorum – her üyenin güçlü, istikrarlı tedarik zincirlerinin yanı sıra çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik sayesinde kazançlı çıkacağı bir yapı" şeklinde ifadelendirmiştir. Ayrıca bkz. Vivoda, s. 3.

dilinde de takip etmek mümkündür.²³⁵ Eş zamanlı gelişen bir diğer husus, kritik minerallerin neler olduğunun belirlenmesinin de zamanla yarı politik bir meseleye dönüşerek uluslararası ilişkilerde önemli bir oynamaya başlamasıdır. Bir listeler yarışının birbirinden farklılaşmaya (*divergence*) yol açması mümkün olduğu kadar, devletleri asgari müştereklerde birleştirmeye (*convergence*) yarayan bir rol oynadığı da söylenebilir.

Hükümetler ötesi iş birliği girişimlerinin temel ortak noktası resmi ve bağlayıcı olmayan, son derece esnek ve nispeten düşük siyasi görünürlüğe sahip olmalarıdır. MGO da kritik minerallerin tedarik sürecini kontrol etme konusunda ortak çıkarlara sahip ülkeler arasında oluşturulmuş gayriresmi bir iş birliği platformu ve hükümetler ötesi bir oluşumdur. Oluşumun merkezi ve sekreteryası yoktur ve karar alma süreci gerçekleştirilen toplantılar suretiyle yürütülmektedir. Konulan hedeflerin gerçekleştirilmesi ve belirlenen ilkelerin uygulanması bakımından bilinçli olarak yaratılmış bir belirsizlik ve devletlere özellikle tanınmış geniş takdir yetkisi bulunmaktadır. Sorumluluk mekanizmasının yaratılmamış olması da bu *sui generis* yapının bir sonucudur.

²³⁵ Cotula, Lorenzo. “Critical Minerals: International Economic Law in a Global Resource Rush.” *Trade, Law and Development*, Vol. 15, No. 2, 2023, s. 19-48.

EK-1 MGO ORTAKLARININ KARŞILAŞTIRMALI KRİTİK MİNERAL LİSTESİ

Mineral	ABD	Avrupa Birliği	Avustralya	Birleşik Krallık	Güney Kore	Hindistan	Japonya	Kanada	Türkiye
Alüminyum	x	x	x					x	x
Antimuan	x	x	x	x	x		x	x	x
Arsenik	x				x				x
Bakır								x	x
Baryum	x	x			x		x		x ²³⁶
Bentonit									x
Berilyum	x	x	x		x	x	x		x
Bizmut	x	x	x	x	x		x	x	x
Bor		x			x		x		x
Civa									x
Çinko			x					x	x
Demir cevheri									x
Feldspat									x
Flüorit	x	x					x	x	x ²³⁷
Fosfat		x			x				
Galyum	x	x	x	x	x		x	x	x

²³⁶ Türkiye Kritik ve Stratejik Mineraller Raporu'nda *barit* olarak ifade edilmektedir.

²³⁷ Türkiye Kritik ve Stratejik Mineraller Raporu'nda *florit* olarak ifade edilmektedir.

Germanyum	x	x	x		x	x	x	x	x
Grafit	x	x	x	x		x	x	x	x
Gümüş									x
Hafniyum	x	x	x		x		x		
Helyum			x					x	
İndiyum	x	x	x	x	x		x	x	x
İridyum	x								
Kadmiyum					x				x
Kalay	x			x	x			x	x
Kaolen									x
Kireçtaşı						x			
Kobalt	x	x	x	x	x		x	x	x
Kok Kömürü		x							x ²³⁸
Krom	x		x		x	x	x	x	x
Kurşun									x
Lityum	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Magnezyum	x	x	x	x	x		x	x	x
Mineral	ABD	Avrupa Birliği	Avustralya	Birleşik Krallık	Güney Kore	Hindistan	Japonya	Kanada	Türkiye

²³⁸ Türkiye Kritik ve Stratejik Mineraller Raporu'nda *kömür* olarak ifade edilmektedir.

Manganez	x		x		x		x	x	
Manyezit									x
Molibden					x		x	x	x
Nadir toprak elementleri	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Nikel	x				x		x	x	x
Niyobyum	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Paladyum									x
Platin grubu mineraller ²³⁹	x	x	x	x	x		x	x	x ²⁴⁰
Potas								x	
Renyum		x			x	x	x		
Rubidyum	x						x		
Selenyum					x		x		
Sezyum	x				x		x	x	
Silikon		x	x	x	x	x	x		
Stronsiyum		x			x	x	x		
Tantal	x	x	x	x	x	x	x	x	

²³⁹ Zientek, L. Michael. / Patricia, J. Loferski. “Platinum-group Elements—So Many Excellent Properties: U.S.” Geological Survey Fact Sheet, 2014, <https://dx.doi.org/10.3133/fs20143064>, (E.T: 12.01.2025).

²⁴⁰ Türkiye Kritik ve Stratejik Mineraller Raporu’nda sadece paladyum ve platin olarak ayrı ayrı ifade edilmiştir.

Talyum					x		x		
Teluryum	x			x	x		x	x	
Titanyum	x	x	x	x	x		x	x	x
Trona									x
Tungsten	x	x	x	x	x		x	x	
Uranyum								x	
Vanadyum	x	x	x	x	x		x	x	
Zirkonyum	x		x		x	x	x		

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

- Abbott, Kenneth W. / Snidal, Duncan. "Hard and Soft Law in International Governance." *International Organization*, Vol. 54, No. 3, 2000, s. 421-456.
- Alkin, Kerem vd. *Türkiye'nin Stratejik Yeraltı Kaynakları Ekonomik Değerleri ve Uluslararası Yeri*. İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2003.
- Aydoğdu, Hüsnü. *Yenilenebilir Enerji Güvenliği Bağlamında Kritik Mineral Tedariki: Devletlerin Ticaret Politikalarının Değerlendirilmesinde Çin Vakası*. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Cotula, Lorenzo. "Critical Minerals: International Economic Law in a Global Resource Rush." *Trade, Law and Development*, Vol. 15, No. 2, 2023, s. 19-48.
- Çağırın, Mehmet Emin. *Uluslararası Örgütler*. 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2024.
- Denk, Erdem. *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015.
- Dursun, Cemal. "Avrupa Kritik Hammaddeler Tüzüğü ve Türkiye İçin Önemi." *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 6, C. 1, Temmuz 2024, s. 32-125..
- Eilstrup-Sangiovanni, Mette. "Varieties of Cooperation: Government Networks in International Security." *Networked Politics: Agency, Power and Governance*, Ed. Miles Kahler, Cornell University Press, London, 2007, s. 194-227.
- Fortier, Steven M., et al. "Global Trends in Mineral Commodities for Advanced Technologies." *Natural Resources Research*, Vol. 27, 2018, s. 191-200.
- Goswami, O. Chipping. "Critical Minerals for Semiconductor Manufacturing in the U.S." *MIT Science Policy Review*, Vol. 4, 2023, s. 118-126.
- Herz, John H. "The Security Dilemma in International Relations: Background and Present Problems." *International Relations*, Vol. 17, No. 4, 2003, s. 511-516.
- Huntington, Samuel P. "Transnational Organizations in World Politics." *World Politics*, Vol. 25, No. 3, 1973, s. 334-368.
- Jervis, Robert. "Was the Cold War a Security Dilemma?." *Journal of Cold War Studies*, Vol. 3, No. 1, 2001, s. 36-60.
- Kakışım, Cemal. "Kritik Minerallerin Türkiye'nin Enerji Dönüşümüne Etkisi: Teknoloji Bağımsızlığı Açısından Yeni Jeopolitik Tehdit." *Mukaddime*, C. 13, S. 1, 2022, s. 101-124.

- Karmel, S. Roberta. / Claire, R. Kelly. “The Hardening of Soft Law in Securities Regulation.” *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 34, No. 3, 2008, s. 884-950.
- Keohane, O. Robert. / Nye, S. Joseph. “Transgovernmental Relations and International Organizations”. *World Politics*, Vol. 27, No. 1, 1974, s. 39-62.
- Koremenos, Barbara/ Lipson, Charles / Snidal, Duncan. “The Rational Design of International Institutions.” *International Organization*, Vol. 55, No. 4, 2001, s. 761-799.
- Kowalski, Przemyslaw / Legendre, Clarisse “Raw Materials Critical for the Green Transition: Production, International Trade and Export Restrictions.” *OECD Trade Policy Papers*, No. 269, OECD Publishing, Paris, 2023.
- Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion, I. C. J. Reports 1996.
- Özen, Çınar / Tonus, Özgür. *Uluslararası Örgütler*. Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 2017.
- Marscheider-Weidemann, Frank, et al. “DERA Rohstoffinformation: Rohstoffe für die Zukunftstechnologien 2016.” *ERA Rohstoffinformationen* C. 28, S. 4, 2016. BURADAKİ HATAYI ANLAMADIM. YUKARIDAN DA BAKMAK LAZIM.....
- Mitrany, David. “The Functional Approach to World Organization.” *Royal Institute of International Affairs 1944*, Vol. 24. No. 3, 1948, s. 350-363.
- Nakano, Jane. “An Evaluation of the Minerals Security Partnership.” in *Critical Minerals and the Future of the U.S. Economy*, Ed. Gracelin Baskaran vd., Bloomsbury Publishing, New York, 2025.
- Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. 21. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022.
- Picciotto, Sol. “Networks in International Economic Integration: Fragmented States and the Dilemmas of Neo-liberalism.” *The Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol. 17, No.1, 1996, s. 1014-1056.
- Göçmen Polat, Elif / Yücesan, Melih / Gül, Muhammet. “A Comparative Framework for Criticality Assessment of Strategic Raw Materials in Turkey.” *Resources Policy*, Vol. 82, 2023, s. 1-14.
- Rowan, Linda R. “Critical Mineral Resources: National Policy And Critical Minerals List.” *Congressional Research Service*, R47982, Version 3, 2024.
- Raustiala, Kal. “The Architecture of International Cooperation: Transgovernmental Networks and the Future of International Law.” *Virginia Journal of International Law*, Vol. 43, No. 1, 2002, s. 2-51.
- Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C. J . Reports, 1949.

- Shaw, Malcolm N. *International Law*. Sixth Edition, Cambridge University Press, 2008.
- Slaughter, Anne-Marie. *A New World Order*. Princeton University Press, 2005.
- Sobacı, Zahid. “Uluslararası Politika Yakınsaması: Kavramsal Çerçeve.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 63, S. 03, 2008, s. 145-159.
- Stern, Jessica E. “US Assistance Programs for Improving MPC&A in the Former Soviet Union.” *The Nonproliferation Review*, Vol. 3, No. 2, 1996, s. 17-32.
- Toope, Stephen J. “*The Role of Law in International Politics*”. *Emerging Patterns of Governance and International Law*.” Ed. Michael Byers, Oxford University Press, Oxford, 2000.
- Tuna, İbrahim Kürşat. *Neomerkantilizm Perspektifinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Kritik Madenlere Yönelik Politikaları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Tuna, İbrahim Kürşat. *Stratejik ve Kritik Madenlere İlişkin Küresel Politikalar Çerçevesinde Türkiye'deki Stratejik ve Kritik Madenlerin Ulusal Güvenliğe Etkileri*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Yüksek Lisans Tezi.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. *Harnessing the Potential of Critical Minerals for Sustainable Development*. 2025, United Nations Publication.
- Vivoda, Vlado. “Friend-shoring and Critical Minerals: Exploring the Role of the Minerals Security Partnership.” *Energy Research & Social Science*, Vol. 100, 2023, s. 1-7.
- Zaring, David. “International Law by Other Means: The Twilight Existence of International Financial Regulatory Organizations.” *The Texas International Law Journal*, Vol. 33, 1998, s. 281-327.
- Zientek, L. Michael. / Patricia, J. Loferski. “Platinum-group Elements—So Many Excellent Properties: U.S.” Geological Survey Fact Sheet, 2014, <https://dx.doi.org/10.3133/fs20143064>, (E.T: 12.01.2025).

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- U.S Department of State, Mineral Security Partnership, <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/> (E.T. 23.10.2024).
- <https://www.reuters.com/world/zelenskiy-plans-travel-us-meet-trump-minerals-deal-sources-say-2025-02-25/>
- <https://www.euronews.com/my-europe/2025/02/25/conflict-in-the-drc-luxembourg-delays-adoption-of-eu-sanctions-against-rwanda>
- OECD (2016), *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas: Third Edition*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264252479-en>, (ET: 28.02.2025).

- Fowler Report. <https://archive.globalpolicy.org/component/content/article/202-sanctions/41606-final-report-of-the-un-panel-of-experts.html>, (ET: 28.02.2025).
- BM Genel Kurulu 55/56 sayılı karar metni. <https://docs.un.org/en/A/RES/55/56>, (ET: 28.02.2025).
- Dodd-Frank Yasası. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-111publ203/html/PLAW-111publ203.htm>, (ET: 28.02.2025).
- Avrupa Piyasaları Altyapı Tüzüğü. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/648/oj/eng>, (ET: 28.02.2025).
- Conflict Minerals Tüzüğü. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2017:130:FULL>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.statista.com/statistics/1489193/critical-minerals-historical-demand-growth/#statisticContainer>, (ET: 28.02.2025).
- <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&start=1990&view=chart>, (ET: 28.02.2025).
- Avrupa Kritik Hammaddeler Tüzüğü. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj/en>, (ET: 28.02.2025).
- Hund, Kirsten Lori vd. *Minerals for Climate Action: The Mineral Intensity of the Clean Energy Transition (English)*. Washington, D.C., World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099052423172525564>, (ET: 28.02.2025).
- Massot, Pascale. *China's Vulnerability Paradox: How the World's Largest Consumer Transformed Global Commodity Markets*. Oxford University Press, New York, 2024, <https://www.ndrc.gov.cn/>, (ET: 28.02.2025). <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2137573/china-tries-improve-running-strategic-food-and-energy>, (ET: 28.02.2025). HOCAM İKİ LİNK VERMİŞSİNİZ UYUMSUZLUK VAR
- China's FiveYear Plan for Raw Material Industry Development (published by the Ministry of Industry and Information Technology, Ministry of Science and Technology, and Ministry of Natural Resources in 2021), https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202112/29/content_WS61cc59bcc6d09c94e48a2e25.html, (ET: 28.02.2025).
- Zhou, Jiayi / Månberger, André. Critical Minerals and Great Power Competition: An Overview. Stockholm International Peace Research Institute, 2024, s. 4 (dipnot a) https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-11/critical_minerals.pdf, (ET: 28.02.2025).
- Nedopil, Christoph. China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report. 2023, Griffith Asia Institute, Griffith University and Green Finance & Development Center, <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.iisd.org/articles/policy-analysis/eu-talks-african-supplies-critical-raw-materials>, (ET: 28.02.2025).

<https://tradebriefs.intracen.org/2023/9/spotlight>, (ET: 28.02.2025).

Uluslararası Enerji Ajansı. <https://www.iea.org/reports/recycling-of-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).

https://climateenergyfinance.org/wp-content/uploads/2022/10/Paper-3-fn-Key-critical-minerals-projects-A-10bn-investment-pipeline-in-refining-onshore_10Oct202248-1.pdf, (ET: 28.02.2025).

<https://www.gov.uk/government/publications/uk-critical-mineral-strategy/4acf2ca4-70cf-4834-a081-cf16b7c66959#fn:19>, (ET: 28.02.2025).

Masuma Farooki, “China’s Mineral Sector and the Belt & Road Initiative”, Strategic Dialogue on Sustainable Raw Materials for Europe (STRADE), No. 2/ 2018, March 2018, SNL Financial, https://www.stradeproject.eu/fileadmin/user_upload/pdf/STRADE_PB_02-2018_One_Belt_One_Road.pdf, (ET: 28.02.2025).

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?contextual=aggregate&end=2023&locations=CN&start=1990>, (ET: 28.02.2025).

“A Federal Strategy To Ensure Secure and Reliable Supplies of Critical Minerals.” <https://www.federalregister.gov/documents/2017/12/26/2017-27899/a-federal-strategy-to-ensure-secure-and-reliable-supplies-of-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).

Kritik Minerallerin Güvenli ve Güvenilir Temini İçin Federal Strateji raporu. https://www.commerce.gov/sites/default/files/2020-01/Critical_Minerals_Strategy_Final.pdf, (ET: 28.02.2025).

“Addressing the Threat to the Domestic Supply Chain From Reliance on Critical Minerals From Foreign Adversaries and Supporting the Domestic Mining and Processing Industries.” <https://www.federalregister.gov/documents/2020/10/05/2020-22064/addressing-the-threat-to-the-domestic-supply-chain-from-reliance-on-critical-minerals-from-foreign>, (ET: 28.02.2025).

“America's Supply Chains.” <https://www.federalregister.gov/documents/2021/03/01/2021-04280/americas-supply-chains>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-116publ260>, (ET: 28.02.2025).

<https://govtrackus.s3.amazonaws.com/legislink/pdf/stat/64/STATUTE-64-Pg798b.pdf>, (ET: 28.02.2025).

Stratejik ve Kritik Malzeme Stoklama Yasası (*Strategic and Critical Materials Stock Piling Act*). <https://govtrackus.s3.amazonaws.com/legislink/pdf/stat/53/STATUTE-53-Pg811.pdf>, (ET: 28.02.2025).

- <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-117publ169/html/PLAW-117publ169.htm>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.usgs.gov/news/national-news-release/us-geological-survey-releases-2022-list-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.ica.org/policies/16282-inflation-reduction-act-2022-sec-13502-advanced-manufacturing-production-credit>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4346>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-117publ58>, (ET: 28.02.2025).
- Earth Mapping Resource Initiative. <https://www.usgs.gov/earth-mapping-resources-initiative-earth-mri>, (ET: 28.02.2025).
- Kritik Mineraller Alt Komitesi (*Critical Minerals Subcommittee*). <https://www.criticalminerals.gov/>, (ET: 28.02.2025).
- https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.pdac.ca/>, (ET: 28.02.2025).
- <https://miningindaba.com/home>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.state.gov/minerals-security-partnership> (MSP Launch Canada), (ET: 28.02.2025).
- <https://www.state.gov/minerals-security-partnership> (MSP Launch Canada), (ET: 28.02.2025).
- https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/>, (ET: 28.02.2025).
- https://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5676/view.do?seq=322611, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.miningweekly.com/article/minerals-security-partnership-advocates-for-esg-in-critical-minerals-mining-2023-02-08>, (ET: 28.02.2025).
- <https://news.err.ee/1609273404/estonia-joins-us-minerals-security-partnership-initiative>, (ET: 28.02.2025).
- <https://www.vm.ee/en/news/estonia-joins-mineral-security-partnership>, (ET: 28.02.2025).
- Foresight Centre raporu <https://arenguseire.ee/en/news/three-energy-intensive-industries-with-the-greatest-potential-for-estonia/>, (ET: 28.02.2025).
- <http://www.neomaterials.com/>, (ET: 28.02.2025).

<https://lynasrareearths.com/>, (ET: 28.02.2025).

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_1807/IP_24_1807_EN.pdf, (ET: 28.02.2025).

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1807, (ET: 28.02.2025).

https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (ET: 28.02.2025).

https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en, (ET: 28.02.2025).

<https://www.middleeasteye.net/news/turkey-joins-western-critical-minerals-club-amid-eu-china-rivalry>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.aa.com.tr/en/energy/general/turkiye-key-to-energy-security-in-southeastern-europe-says-top-us-energy-diplomat/44020>, (ET: 28.02.2025).

https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/week_en, (ET: 28.02.2025).

https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/week/agenda_en, (ET: 28.02.2025).

<https://agenparl.eu/2024/12/12/joint-statement-on-the-high-level-minerals-security-partnership-forum-events-in-brussels/>, (ET: 28.02.2025).

<https://miningir.com/mining-indaba-2025-key-highlights-from-day-two-in-cape-town/>, (ET: 28.02.2025).

<https://2021-2025.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>, (ET: 28.02.2025).

<https://2021-2025.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>, (ET: 28.02.2025).

Hannah Northey, “U.S. and Its Partners Unveil Plan for Financing Minerals Projects,” *POLITICOPRO*, September 24, 2024, <https://subscriber.politicopro.com/article/2024/09/usand-its-partners-unveil-plans-for-financing-minerals-projectspro-00180483>.

<https://www.dlapiper.com/en/events/2024/09/minvest-msp-finance-event>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/about/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/the-ambassador-alfred-hoffman-jr-center-for-critical-minerals-strategy/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/a-global-race-to-the-top/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/center-for-strategic-industrial-materials/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/center-for-strategic-industrial-materials/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/center-for-strategic-industrial-materials/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/safe-state-department-announce-partnership-to-promote-investment-in-critical-minerals-supply-chains/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/resources-for-resources-funding-critical-minerals-supply-chains/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/minvest-meeting-advances-collaboration-of-global-public-and-private-financial-institutions-on-critical-mineral-supplies/>, (ET: 28.02.2025).

<https://secureenergy.org/energy-security-leadership-council/>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.secureenergyeurope.org/eslc-e>, (ET: 28.02.2025).

Empowering Europe: Developing a Roadmap to Strategic Autonomy and a Competitive Energy Transition,

<https://static1.squarespace.com/static/64f5f132690bb40dc03cfaf4/t/657af2da2e050a25aa472da1/1702556434889/EIES+EMPOWERING+EUROPE.pdf>, (ET: 28.02.2025).

EIES Launch: Developing a Roadmap to Strategic Autonomy and a Competitive Energy Transition. <https://www.youtube.com/watch?v=6aejBjRPX4I>, (ET: 28.02.2025).

Isabelle Ramdoo, Grégoire Bellois, Murtiani Hendriwardani (Juillet 2024), Qu'est-ce qui rend les minéraux et les métaux « critiques » ? Un guide pratique à l'intention des gouvernements pour le développement de chaînes d'approvisionnement et de filières résilientes, International Institute for Sustainable Development [Le Forum intergouvernemental sur l'exploitation minière, les minéraux, les métaux et le développement durable (IGF)], <https://www.iisd.org/system/files/2024-07/igf-what-makes-minerals-metals-critical-fr.pdf>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.enseccoe.org/publications/ukraines-resources/>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.usgs.gov/news/national-news-release/us-geological-survey-releases-2022-list-critical-minerals>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.kfw.de/Rohstofffonds/index-2.html#>, (ET: 28.02.2025).

https://policy.trade.ec.europa.eu/help-exporters-and-importers/accessing-markets/raw-materials_en, (ET: 28.02.2025).

Avustralya 2023-2030 Kritik Mineraller Stratejisi.
<https://www.industry.gov.au/sites/default/files/2023-06/critical-minerals-strategy-2023-2030.pdf>, (ET: 28.02.2025).

British Geological Survey (BGS). Bkz. <https://www.bgs.ac.uk/>, (ET: 28.02.2025).

The UK Critical Minerals Intelligence Centre (CMIC). <https://ukcmic.org/index.html>, (ET: 28.02.2025).

Eesti Geoloogiateenistus (*Geological Survey*). <https://egt.ee/>, (ET: 28.02.2025).

Ekonomik İlişkiler ve Çalışma Bakanlığı (*Ministry of Economic Affairs and Employment*), Geologian tutkimuskeskus (*Geological Survey*). <https://www.gtk.fi/>, (ET: 28.02.2025).

Jeolojik Araştırmalar ve Madenler Bürosu (*le BRGM, Bureau de recherches géologiques et minières*). <https://www.brgm.fr/fr>, (ET: 28.02.2025).

<https://english.motie.go.kr/#anchor1>, (ET: 28.02.2025).

<https://mines.gov.in/webportal/home>, (ET: 28.02.2025).

Milli Kritik Mineraller Misyonu. <https://pib.gov.in/PressReleaseIframePage.aspx?PRID=2097309>, (ET: 28.02.2025).

Kritik Mineraller Tespit Komisyonu Raporu (*Report the Committee on Identification of Critical Minerals*). <https://mines.gov.in/admin/download/649d4212cceb01688027666.pdf>, (ET: 28.02.2025).

Geological Survey of Sweden, <https://www.sgu.se/en/mineral-resources/critical-raw-materials/#:~:text=In%20Sweden%20there%20are%20known,REE%2C%20bismuth%20and%20tungsten>, (ET: 28.02.2025).

Girişimler ve İtalya'da Üretildi Bakanlığı (*Ministero delle Imprese e del Made in Italy*), <https://www.mimit.gov.it/it/>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.meti.go.jp/english/index.html>, (ET: 28.02.2025).

Doğal Kaynaklar ve Enerji Ajansı (Agency for Natural Resources and Energy), <https://www.enecho.meti.go.jp/en/>, (ET: 28.02.2025).

<https://www.canada.ca/en/campaign/critical-minerals-in-canada/critical-minerals-an-opportunity-for-canada.html>, (ET: 28.02.2025).

Geological Survey of Norway, <https://www.ngu.no/en>, (ET: 28.02.2025).

Türkiye Kritik ve Stratejik Madenler Raporu. https://enerji.gov.tr//Media/Dizin/TKDB/tr/Belgeler/Tu%CC%88rkiye_Kritik_ve_Stratejik_Madenler_Raporu.pdf, (ET: 28.02.2025).

European Commission, EU and US welcome new members to Minerals Security Partnership, https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-and-us-welcome-new-members-minerals-security-partnership-2024-09-27_en. (ET: 7.11.2024).

US Department of State, Statement on the First High-Level Minerals Security Partnership (MSP) Forum Event, 18 July 2024, <https://www.state.gov/statement-on-the-first-high-level-minerals-security-partnership-msp-forum-event/>. (ET: 07.11.2024).

Joint Statement on the High-Level Minerals Security Partnership Forum Event in New York City, Media Note, Office of the Spokesperson, <https://www.state.gov/joint-statement-on-the-high-level-minerals-security-partnership-forum-event-in-new-york-city/>. (ET: 10.10.2024).

U.S Department of State, Mineral Security Partnership, <https://www.state.gov/minerals-security-partnership/>. (ET: 23.10.2024).

US Department of State, Joint Statement on Establishment of the Minerals Security Partnership Finance Network, 23 September 2024, <https://www.state.gov/joint-statement-on-establishment-of-the-minerals-security-partnership-finance-network/>. (ET: 12.11.2024).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma, <https://www.mfa.gov.tr/silahlarin-kontrolu-ve-silahsizlanma.tr.mfa>. (ET: 5.11.2024).

US Department of State, G8 Frequently Asked Questions, <https://2009-2017.state.gov/e/eb/ecosum/2012g8/faqs/index.htm>. (ET: 06.11.2024).

Minerals Security Partnership (MSP) Principles for Responsible Critical Mineral Supply Chains (Sorumlu Kritik Mineral Tedarik Zincirleri İlkeleri) <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/MSP-Principles-for-Responsible-Critical-Mineral-Supply-Chains-Accessible.pdf>. (ET: 6.11.2024).

Bryce Baschuk, What ‘friend-shoring’ means for trade in a less-friendly world, The Washington Post, 6 December 2022, <https://www.bilaterals.org/?what-friend-shoring-means-for>. (ET: 14.11.2024).

Küresel İş Dünyasında Gezinmek: Offshoring, Nearshoring ve Friendshoring Dünyasını Keşfetmek, <https://www.easycargo3d.com/tr/blog/kuresel-is-dunyasinda-gezinmek-offshoring-nearshoring-ve-friendshoring-dunyasini-kesfetmek/>. (ET: 13.11.2024).

What is ‘friendshoring’? The New York Times, 18 November 2022, <https://www.nytimes.com/2022/11/18/business/friendshoring-jargon-business.html>. (ET: 13.11.2024).

Michael Wurmser, A NATO for minerals & metals, Norge Mining, 22 November 2022, <https://www.norgemineraler.com/en/media/a-nato-for-minerals-metals/>. (E.T. 14.11.2024).